D. NDRÉ MJEDJA

Shë Luigj Gonzaga

Projsi i pergjithtë i moshës së ré

:: :: SHKODER :: ::
Shtyp. e Zojës së Paperlyeme
:: :: 1927 :: ::

BKSH

BKSH

BKSH

Shë Luigj Gonzaga

si shifet më nji fugure të dhênun në rrêm prei piktorit në zâ Ndré Pozzi-t Sh. J.

Shêjti
Shë Luigj Gonzaga

Projsi i pergjithtë i moshës së ré

JET' E PERMBLEDHUN

PREJ D. NDRÉ MJEDËS

BKSH

SHKODER
Shtypshkroja e Zojës së Paperlyeme
1926

BKSH

Kreu I

Nji hyll qi s prêndon kurr

Me 9 në Marc të vjetës 1568 léte në Kastiljon të Stivjereve, n' Italí, nji fëmijë i mrekullueshem; e para se me pá driten e diellit, shndritte mbí shpírt të tij híri i Tenzot.

Luigj Gonzaga! Êmen qi ká mbushë token me fatosa e qiellen me êjë; qi ka bëgatë bashtinen e Jezu Krishtit me puntorë mâ të vjefshem; qi ká bâ me lulzue nder kolegja e nder kuvênde zamakët mâ të kândshem të nji pastrís êjëllore; qi ká xé mjeshtrat mâ të mëdhaj të hartevet të bukra, me shkrî dijen e mjeshtrín e vet me perhapë fëtyren e tij në kater anët e botës; me ndertue ltérna e kisha gjithkû permêndet féja e Krishtit, prei qândres së Kështênimit në Romë, e déri në mâ të lergtin katund ndertue ríshtas prei gjindsh, qi vllaznit e tyne të gjytetnuem kerkuene nder pyje të páshteg, nder shkretína të mnérshme t' Afrikës e t' Amerikës, e joshne m' u mbledhë sbashkut, per të paren herë, me shkue nji jetë njerzore; êmen qi lëshon nji érë të kândshme në zêmrë të sá nanave, qi hitasin me ju vû at' êmen fëmijvet, qi të jenë shêmbull urtijet, kënaqja e zêmrave e ndéra e shpís së tyne.

I jati Ferrant (Ferdinand) Gonzaga, markez i Kastiljonit, princ i Mbretnís, prei trimnijet e dijes ushtarake të madhe, ishte kênë rritë në mâ të nêltat shkallë ndérimit prej krajlavet të Spâjës; e aq i kishte dalë zâni sá Enriku VIII i Ingilterrës ju pat lutë me pranue kryesín e pergjithtë të kaloris s' Inglize; ndérë qi Ferranti nuk pranoi, me i ndêjë në besë krajlit të Spâjes. Ishte edhè krushkue me krajlin e Austrís, të Bavjerës, me dukat e Savojës, t' Estit, t' Aragonës, të Lorenës, të Brabantit, Orléans e me shum shpija fisnike t' Italís.

S' amës i thoshin Martë Tana, e bija e Baldasar Santenës prej Kjerit afer Torinit, e të Zojës Ana della Rovere. Kúr Pjemonti ishte edhè nen sundim të Francës, Marta me Prind të vet vojt në Paris në Palat t' Enrikut II; prej andej, e zgiedhun per fisnikí qi kishte, muer mbrapa Elizabeten e Valois, të bín e krajlit, kúr shkoi me vû kunorë me Filipin II të Spâjës.

Atŷ ishte edhè Ferranti si Çambelan i krajlít; e ky i kështênë nder mâ të mirët, e Marta grue shêjte, si i thote gjithkushi, i vûn sŷnin shoqi shojt, e mbassì u fejuene, edhè u martuene.

Me ket martesë Ferranti i shtote ndérim të madh shpís së vet; pse pós madhnís së gjakut të vet, krushkohei me nji shpí nder mâ të parat t' Italís, si ishte shpija e të della Rovere n' Urbin, qi i kishte dhanë Kishes dy Papë: Sistin e IV e Julin e II, e njimbëdhetë kardinâj.

Si u martuene, kthyene të dy në Kastiljon. Këtû Marta u dha edhè mâ fort mbas veprave të pershpirtshme (si e kishte premtue diten e kunorës), e kúr u kujtue se ishte tuj u bâ nanë, i lypi Tenzot nji djalë, e i bâni kusht qi, sá t' ishte në dorë të sáj, do të ja kushtote në njj Urdhun Rregulltár.

Luigji nuk kje i vetmi djalë i Ferrantit; nder shtatë qi pat, s na kanë mbetë shkrime veç per Rodolfin, Djegun e Franon. Rodolfi, mbas dorëhjekjes së Luigjit, xû shkambin e tij; por i rí edhè mbaroi jeten me trishtim, si edhè Djegu. Rodolfit i kishte falë Zoti trí várza, të cillat, mbas shembullit t' ungjit Luigj, e shkuene jeten shêjtnisht, e temeluene Kolegjen e Virgjineshavet në Kastiljon. Korpi i tyne mbahet edhè i páprishun në kishë të Shêjtit. Fran'ja i xû kâmben të vllát Rodolfit, e pertrîni ndéren e shpís së vet, e sá kje gjáll, e rriti, si e kishte pasë thanë Luigji; nziti edhè fort Lumnimin e Luigjit. Kje nji princ i urtë e i pershpirtshem. Diq në Kastiljon, e desht m' u vorrue në kishë të Kapuçinvet, i veshun me petka të tyne.

Moti me krahë mizorë të vet, shîn gjithshka, tui i vû para me i hjedhë n' errsinë të harresës. Jo veç krajla, Mbreten, njerz të mëdhaj në kohë të vet, por edhè mbretnína të permênduna i ká mblue terri i harresës. Ndoshta sot shpín e Gonzagës kishte me e njoftë vetem ndonji asish qi rrmojnë shkrime të vjetra; bota fort pak do të dijte per tê mos t' ishte Luigji me e bâ të páharrueshem êmnin e madhnín e sáj, tui hapë neper shekuj e në kater anët e botës fisnikín e shpís së vet.

Me Luigjin per Gonzagaj leu nji hýll qi s prendon kurr.

Kreu II

Foshnja

Gjith foshnjet, kúr mos të prishen qýsh ŗë fillim prei atynvet qi kanë mâ fort detyrë me i ruejtë, diftojnë shêjet e hirit të Tenzot; e me ta, dishmojnë se duelne shì atëherë prej Drites së Kriuesit. Por Luigji këto shêje i kishte mbë nji mënyrë të posáçme. Trupi i bieshém i tij shkelzete prej nji drite shpirtnore; ndigiesa, njerzija, dashtnija, edhè para se me kênë virtyte në tê, ishin cillsína të natyrshme në shpírt të njomë të foshnjes. E shka çuditte mâ fort, ishte nji epsh i veçantë me marrë vesht e me ndie gjithçka i perket të madhit Zot; prandej tre shekuj të kështênimit kanë mbetë të shtangun para kësaj foshnjes bëgatun prej Tenzot me nji shêjtní para kohet. Kujdesi i prindvet, e sidomos i nanës, nuk i la gjâ mangut; pá mujtë edhè me shqyptue mirë fjalët, xû me thanë Atynen, Falemi Mrín, e Besojmen qi ndiete prórë prej nanës. Ata qi e bájshin ngrykë ndieshin nji të perqethun shtatit prei divocjonit, si me pasë nder duer të veta nji êjëll parrîzit. Kishte të dhimtun të madh per skamnorë, e kúr i shifte, me shêje doret e me zâ mundohej me diftue se dote me ju bâ ndo 'j lëmozhë. Sa filloi me ecë në kâmbë të veta, neper shpí, shkote e u mbëshehte mbë ndo 'j skutë, kû mandej e gjêshin sherbtorët ulun në dy giûjt e mëdhaj, me duer të bashkueme në parzem, si tui thanë uratë.

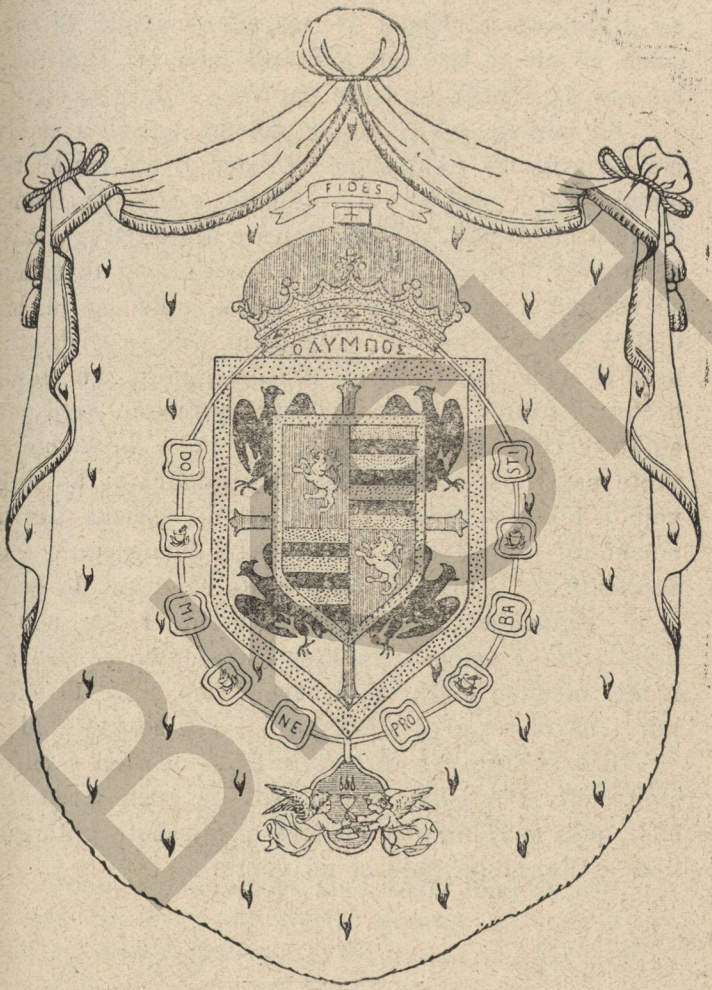

Shŷti i Gonzagajve

Qýsh foshnje dáte në tê nji shêjtní e rritshmé. I Lumi Bellarmino âsht i mêndes se i madhi Zot ká gjithmonë në Kishë të vet ndonji shpírt të forcuem në hír të tij; anì prá: nji nder atà shpírten, kujtote ky dijetár, se ishte shpírti i Luigj Gonzagës.

Sá mbushi pêsë vjet, o pak mâ teper, u smue me do ethe të rrezikshme. Durimi n' atë moshë të njomë kje i páshoq. As atëbotë s lête pá thanë Psalmit pêndesorë, uficen e Zojës e uratë tjera; e kúr këputej së lodhunit, ju thote sherbtorevet të nanës së vet me i ndimue. T' et i kishte anda me ju bâ djali i parë nji ushtár si ishte ai vetë, e qýsh atëherë e muer me védi në Kasalmaggiore, kû mësoheshin ushtarët. I preu nji petk zyrtarësh, krejt per shtat të tij e Luigji kater vjeç a po a jo, shkote e vrote ushtrimet e ushtarve. Atŷ ndodhi qi nji ditë vojt e i muer tinës nji ushtarit nji grusht barot, mushi nji top të létë t' ushtrís, i dha zjermin e e shprazi. Aty edhè, tui ndie ushtarët, xûni do fjalë si të págiáshme, e pá i marrë vesht, i tha ndo 'j herë. Këta, e vetem këta kjene mkatet aq të mëdhá, n' atë mênden e tij, qi e bâshin me i rá të fikët kúr i mêndote, e qi s prâni tui i kjá se kje gjáll.

Kje shkrue per tê se kúr ishte në djep e thirrshin êjëll. Por edhè kúr u rrit, të gjith i thoshin êjëll, prei asáj bukurís êjëllore qi hijeshote gjith sjelljet e tija, si në fjalë si në vepra.

Kreu III

Kushti i parë

Në vjetë 1577 rá murtaja n' Italí të Vérit, e Markezi Ferrant prei Kastiljonit shkoi me gjith famililje në Monferrato, kû thoshin se s prekte dergja. Poor n' atë vérë Markezit ja njitne prep príçit, qi e kisshin mundue fort edhè perpara; e mjekët e këshillunene me shkue per bâjë në Lukë. Edhè djali i dytë Rodolfi nuk ishte fort mirë në shëndet, e kishte nevojë mee ndrrue vend; prandej Ferrantit ju mbush mêndja mee marrë me védi Rodolfin edhè Luigjin. Ndêjne sa ndêjnë në Luka, e në Tetuer Markezi me gjith fënmijë u nis per Firenze me i paraqitë ndérimet e vetta Dukës së Madh Franos I, qi kishte pasë njoftë në Madrid, e me lânë dy djelmt në shkollë n' atë gjy'tet; se Firenca per letratyrë ishte tek ská mâ.

N' atë kohë Luigji ishte tetë vjeç o atŷ pari, kohë historike per shêjtin, pse thote se n' at kohë u kthye pernjimend prei së Tenzot; e per tê kthimi prei së Tenzot ishte perparimi i madh qi kishte bâ në sherbim të Lumit.

Duka i Madh desht me i ndalë fëmijtë në Palat të vet, por Ferranti kishte mendue me marrë nji shpí atŷ afer, në Rrugë t' Êjvet, pse e dijte se këtû do të kishin ngae mâ fort me ju vû këndimeve. Pat per kujdestár Franon del Turco, e per mjeshter të giûhës latinishte Gjul Breshjanin prej Kremonet. E shkote motin nder këndime e nder uratë; nder ditt festa vete si djalë ndérit në palat të Dukës.

Ka 'j herë edhè shifei tui luejtë, por vetem me ju bâ ndigiesen kujdestarit: sá per védi s kishte kurrfarë kënaqjet në lojë. „Ndodhte ndo 'j herë, " thotë Dukesha e Mantovës, Eleonora de' Medici, „se kúr me Zojen Marie, të motren, e thirrshin me luejtë në kopshtë, Luigji pergjegjte se kënaqej mâ fort me ngrehë lterë. "

Don Ferranti, i Ati i Shë Luigjit

Prei nji pikturës qi ruhet në shpí të lshueme kishës të Shë Naxarit e të Shë Çelsit në Kastiljon.

Me vepra tjera të pershpírtshme shkoi tui ju shtue mbë nji mënyrë të posaçme divocjoni i Zojës së bekueme. Kúr flitte per tê i shkrîhei zêmra në dashtní. Rruga, ku rrite Luigji, soste në nji fushë kû ishte Kisha e Nuncjatës; e në nji kapelë t' asaj Kishë âsht nji fugure e mrekullueshme e Zojës. Para asaj fugure lutei e derdhte lot pá prâ Luigji. Nji

ditë ajò fugure ju duk mâ e shndritshmë e mâ e bukur, e Luigji mêndoi ç dhuntí mund t' i epte nji Rregjineshës kaq të madhe; kúr, pá pritë, i shndritë mênden nji rreze e ardhun prei së Tenzot, e shêjti dán me i falë gjith vetvédin, e në ndér' e në lavd të kësáj Virgjin të kullueshme bâni kushtin e pastrís së perhershme.

Zoja e békueme ja pelqei ket kusht, e kaq hire shprazi mbí shpírt të tij, sá i Lumi Bellarmin e Át Jeronim Piatti thonë se Luigji në të tanë jeten e vet nuk provoi kurr në vetvédi nji epsh o nji mêndim të filigtë. Por edhè prej anës së vet ja pat rojen, si duhet.

E shterngesë të madhe kishte sidomos per sŷ; shkruesit e jetës së tij kallxojnë se kúr e ama i çote ndo 'j zojë per ndo 'j fjalë, Luigji delte në derë, e në prak të derës, me sŷ per tokë, i epte pergjegje.

Erdh koha e rrfimit të parë. Luigji u gatue per shum dit e me kujdes të madh. Tui i rá nder giûj perpara Rrfyesit, Atë Franos della Torre Jezuit, aq kje bindisija, ndérimi, e pernjiherë márrja e turpi, sá i rá të fikët, e ju desht kujdestarit me e marrë e me e çue në shpí. E prá e kena pá pak perpara shka ishin mkatet e tija! I madhi Zot n' atë ças lëshote në shpírt të këtij êjëllit të tokës nji vetimë të dritës së hynore, e i diftote si në nji pasqyrë të shndritshme pastrín e pambarueme të Diellit të hynueshem, e shkretnimin, edhè me gjith atë páfajsí, të natyrës njerzore.

Luigji nuk ishte, si donë me e paraqitë shpifjet e të pátenzonve të soçem, nji qyqe; por prei natyret ishte idhnak doth, e ká 'j herë nepte ndo 'j shêj të vogel idhnimit. Shêjti u kujtue me kohë per ket të mbetë të létë, e u vû me gjith fuqí me e zhbî

prei zêmres së vet. Edhè i duel. Nder mjete tjera qi perdori, u shmangte prei bisedave të kota. Dikúi i dukej teper frigëc kah shpírti, e i trishtuem; por Luigji s ju vête veshin fjalve të botës.

Kúr dote me i urdhnue kúi ndo 'j sênd, e bâte mbë nji mënyrë të kândshme; si me thanë: „mos paç merzí, kishe me dashtë njiket sênd;“ a se: „në t' ardhtë per doret, dishroj ket punë.“

Kreu IV

Shûjta e Ejëve

Guljelm Gonzaga, i pari i shpís të Gonzagajve e Dukë i Mantovës, kishte shênjue të kushrinin e vet Ferrantin me sundue Monferratin. Atëherë ky çoi e muer të dy djelmt e vet qi ishin në Firencë e ju tha me ndêjë në Mantovë; edhè Luigji nguli në Mantovë gjith dimnin e asáj vjetë; pak muej, me thanë, por qi patne nji randsí të madhe per perparim të tij në rrugë të Tenzot. Këtû Shêjti mêndoi me hjekë dorë prei Markezís së Kastiljonit e me ja lëshue të vllát Rodolfit. E në ket mêndim e forcoi edhè mâ teper nji smundje, qi i rá. Mbas këshillit të mjekve do të mbate nji njinesë të fórtë me lirue shtatin prei do lanjeve të dâmshem. E shêjti aq fort e shtŷni njinesen, sá, kúr hate nji kokrë voe, i dukei se kishte hângrë nji gostë.

Këjo njines' e rrebtë e shëndoshi; por shêjti vijoi mb' atë mënyrë, jo mâ per shëndet, por per dishír

me bâ pêndesë. E kaq ja dobtoj trupin, sá Luigji, se kje gjáll, mbet gjithmonë i shkreht' e i mbaruem.

Luigjit i kënaqei zêmra per ket punë, pse kishte nji arsye me ju shmangë shêndeve, lojnave, e të shfaqunit në Palat. E prandej rrite në védi e vetun në shpí tui këndue jetët e shêjtenve, e tui thanë uratë.

Prej Mantovet kje çue atëherë në Kastiljone, vênd mâ i shëndoshtë e me ajr mâ të kulluet. As atŷ nuk i la pêndesët, por i shtoi edhè mâ fort.

Gjith këto pendes' e gjith ket salvim, qi dikúr mâ vonë aj vetë thote se ishin kênë të pápeshuem, vijshin me e shkaqë (me pasë kênë nevoja) ket shpírt të bekuem prei shekullit e e bashkoshin me të madhin Zot.

E Zotynë qi sjet kurr pá ju shperblye hitín atyne qi ja mbájnë besen, i çili këtij shêjtit visarin e hireve e të ngushllimeve të veta.

Vetë Zoti ja mësoi uraten. Kúr vêhej me kujtue madhnín e cillsínat e bindshme t' atij të Lumit, aq ngushllim i gufote në zêmrë, sá ju bâshin qúll petkat e facoletat prei lotve qi dérdhte.

U kujtuene per ket pun' edhè sherbtorët, e prandej prigioishin prei birave të derës e shifshin se Zotnija i tyne rrite per shum kohë në giûj para nji kryqit me krahë herë haptë, herë vû kryq në parzem. Mandej e shifshin se bite fásh, e rrite i shtangun, pá luejtë gjymtyrë, pá i vetue sŷni. Atëherë nuk ndiete kurrfarë të krismet. Këjo punë u hap në të tanë Palatin, e shum kush shkote me vrojtë prei birave Zotnín e vet të tretun në kujtim të Madhit Zot.

Zotyn e mësoi vetë drejtë per drejtë, e shka mëson Zoti vetë, xêhet mâ létas. Por i Lumi i çoi edhè nji këshílltár të pashoq, shêjtin Shë Karl Borromén, Argjipeshkvin e Milanit. U ndeshne këta dy shpírten

të békuem në Kastiljon, kû Argjipeshkvi kishte ardhë si Vizitatuer Apostolik. E tek u páne, u muerne vesht per bind.

Aq giatë ndêj ky Kardinall shêjt nd' odë të vet me Luigjin, sá të tanë gjindja qi pritshin jashtë, u çuditne. I kënaqei shpírti tui pám para védit në giûj nji djalë dymbëdhetë vjeç, të rritun në madhní e sqime të shpijave të mëdhá, të paster e të vgjinikuem porsì nji Êjëll, e qi vetem mbas dritës së Tenzot, ishte kapë aq nêlt në shêjtní.

I davariti dyshimet qi turbulloshin qetsín e zêmres së tij: e pveti a ishte kûngue ndo 'j herë, e si ndjeu se edhè jo, ai vetë e kûngoi disá herë.

Të marrmen në zêmrë të vet Jezu Krishtin, shpírti i Luigjit, u ndez flakë në dashtní per tê, aq sá s mujte me e dá kurr mênden e vet prei si. Të gjitha kujtimet e uratët e tija ishin permbí Shêjtin Sakramênd të lterit. Neper shpí, bite në giûj herë në nji skutë, herë më nji tjetrë, aq sá gjindes së shpís i bâhei se dote me folë me mure.

Kallxote e ama se kaq dashtní të madhe kishte Luigji per të Lumin Jezu Krisht në Sakramênd të lterit, sá per gjith ditë tui pám meshë, t' u shugaruemen Ostja shêjte, u permallote me 'j herë e dérdhte lot pá prâ: lott i shkoshin rrkajë per tokë. E këjo dashtní kaq e ndezun per Jezu Krishtin i ngiati sá kje gjáll; e n' atà dit qi kungohei, ishte mâ i ndezun e mâ i fuqíshem. Shpírti i tij kishte gjetë në ket shûjtë Êjësh qetsín e vet.

Kreu V

Pshton per mrekullí

Në mbarim të Shtatorit Markezi Ferrant çoi me i marrë dy djelmt Luigjin e Rodolfin me gjith t' amen e tyne. I kishin thanë se Luigji kishte vojtë dam kah shëndedja prei pêndesësh të mëdhá, e se të gjith atà qi i rrishin afer, ishin fort në mêndim per tê. U nisne prá të tre per kah Monferrati, kû, si thamë para, ishte sundimtár i jati i tyne. Rrugës sá s u mbytne në lum të Ticinit. Sá mbërrîne në vá, páne se uji ishte rritë fort prei shínave; me gjith këtê karroca e Markezes duel pá të vshtír e kaloi; karrocen, kû ishin tëmija, e muer rrjedha e e ngrehi në nji gomen; atŷ u këput dýsh: copen e bállit kû ishte Rodolfi e ngrehne kualt të terhustë prei friget, e pshtoi; por pjesen tjeter me Luigjin e kujdestarin e muer rrjedha neper kulm të lumit, déri sá desht Zoti e ndeshi në nji cungë të madhe, e u ndal. Neper kushtrim të kujdestarit, erdh nji kaluer e i qiti në breg. Sá prekne tokë, hîne në nji kapelë atŷ afer, me ju falë nderës Zojës së békueme qi i kishte pshtue prei asì rrezikut.

Gjashtë muej ndêj Luigji në Kasale Monferrato; kohë e shkurtë, me e matë me dit, por, me këqyrë hitín e Shêjtit në sherbim të Tenzot, mohimin e vetvédit, pêndesët e mëdhá, kjè aq e giatë sá me kûmë jeten e ç do pêndestarit nder shkretína të Tebajdes.

Markezi u mundue me ja marrë mêtë Luigjit me shênde, festa e argtime gjith nduersh, qi në nji

Derë të madhe asò bote nuk mungoshin kurr. Por të tanë mûndi i shkoi huk'; Luigji dijti me ju shmangë, me gjith ndigiesë qi i kishte t' et; pse argtimet nuk mund të kuptohen detyrë.

Edhè pse gjith jeten e vet e shkoi në njinesë, si e kena pá mâ nêlt, trí dit në javë mbate nji

Zoja Martë Tana, e Ama e Shë Luigjit
Prei nji pikturës qi ruhet në shpí të lshueme kishës të Shë Naxarit e të Shë Çelsit në Kastiljon.

njinesë mâ të shterngueshme; sá dopak trí herë në javë shprishte e láte në gjak trupin e vet të páfaj; e shum herë sherbtoret ja çoshin s' Amës këmishat e tija të lyeme me gjak. E muer vesht edhè Markezi ç salvim bâte në trup të vet Luigji, e i bertiti; e tui u sjellë kah Markezja, me zêmrë të plasun i tha: „Ky djalë do me mbytë védin.“

Kishte zakon m' u çue në mjesnatë, edhè në pikë të dimnit, e, njashtû në këmishë, rrite në dy giûjt e mëdhaj, pá u pshtetë aspak, tui thanë uratë, i tretun në kujtime të Tenzot, sá e sá sahat.

I shkrehtë e i pá fuqí si ishte, ndodhte ka 'j herë qi s e bájshin mâ giûjt, e bite lmuç per tokë, e ashtû vijote nder uratë.

Prei gjith këtij mundit ja njiti nji dhimë krójet qi s ju dá kurr mâ në jetë të vet.

E Luigji, josè m' u mjerue, por gëzote me gjith zêmrë, pse ashtû kishte fatin, si thote ai vetë, me gëzue ndopak asò dhimet qi provòi i Lumi Jezu Krisht prej kunorës férrash.

Jo veç *bihudet* e shekullit, por ndoshta edhè disá asish qi permbyzen para gjakut të derdhun prei shë Luigj Gonzagës, kan me gjikue të teperta, mos me thanë të kota, gjith kto salvime. Por ai, si e kena diftue edhè perpara, kúr thote uratë, kúr bâte atò pêndesë, mbate perpara Kryqin e të Lumit Jezu Krisht; e n' atë Kryq i shifte sŷni nji fëtyrë të láme më gjak prei nji kunorës férrash; nji trup mbushë me varrë, prei të cillave shkote rrkájë gjaku; e gjithkëta prei dashtënís së madhe qi pat per né: dashtnija lypë dashtní, e Luigji e kishte kuptue mâ së mirit.

Në ket kohë nuk i mbastoi Luigjit me ngushllue shpírtin e vet me kujtime të vertetave të pásosme, e të lumnís së Parrîzit, por nji zéll i thekshem e shtŷte me ju ndimue edhè tjerve. Atë Çepari, qi e njofti mirë, e pat miqsí të madhe me tê, në Jetë të tij qi shkroi, thotë këto fjalë: „ Per gjith festa shkote kû mësoheshin „ Mësimet e Fés “, e atŷ u ndezte tui ju mësue fëmijve të vertetat e Fés shêjte, e mënyren me i sherbye Tenzot; e me aq urtí e pervûjtní, tui

i pasë atà nen sundim të vet, sá kënaqei zêmra me e pá. Ja mbate kujdesin edhè sherbtorëve të Palatit; e me pasë gjetë ndo 'j idhnim nder ta shoq me shoq, mundohei me i pajtue; me pasë ndie ndo 'j të trueme o ndo 'j fjalë të ndyetë, i qortote; me pasë marrë vesht se kishte gjind shkandullorë n' at krahinë, i qortote me të butë, e mundohei me i këthye në rrugë të Zotit; pse nuk mund të durote qi të fyhei i madhi Zot".

Kreu VI

Në mâ të madhin Kryegjytet

Nji pun' e ré qi i ndodhi, u duk se do t' i qitte pêngime Luigjit në ket zéll e pershpirtní, qi kishte pasë déri atë herë; prei Kastiljonit do të shkote në mâ të madhnueshmin kryegjytet qi ishte atëbotë.

Mretnesha Marije, e bija e Karlit të V e e motra e Filipit të dytë, qi kishte mbet' e véjë mbas deket të Perêndorit Maksimiljan të II., prei Bohemjet do të kthete në Spâjë te i vllai. Krajli i Spâjës ju kishte çue fjalë princave t' Italís, se ja dote zêmra me e pritë si duhei, e me e percjellë kúr e madhnueshmja Motra e tij do të delte neper vênde të tyne. Mretnesha vetë i kishte bâ me dijtë Markezit të Kastiljonit se fort dishrote me pasë me védi Markezen Martë n' atë udhtim; edhè Markezi me zì ç priti me pá edhè nji herë Madridin; e pranoi me të shpejtë ftesen e Mretneshës, e dau m' u nisë me Markezen e me fëmijë. Mbate uzdajë edhè se per-

shtypjet e réja n' atë kryegjytet do të ja largoshin Luigjit dishirin me i sjellë shpinen shekullit. Me 8 të Nandorit 1581, gjith ajò shoqní e madhe u nis prei Genovet permbí galé t' urdhnueme prei Amiralit plak Ndré Doria.

Sá mbërrîne në Madrid, Farranti pat persrí kâmben qi kishte pasë dikúr, si Çamberlan i madh i Krajlit, e Luigji kje êmnue djalë ndérit i princit Djego, të birit të Krajlit.

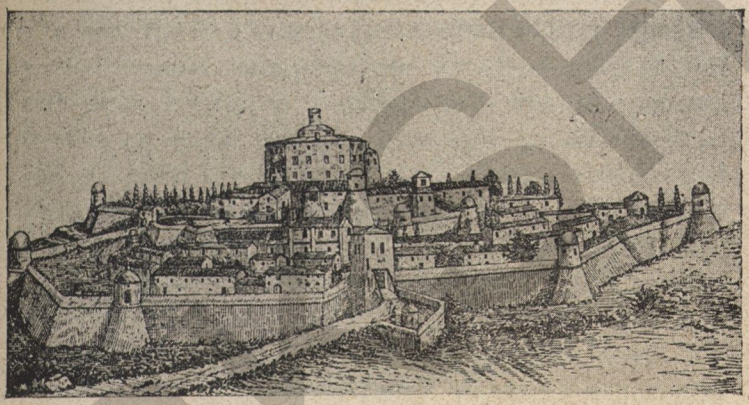

Gjytetza e Kështjelli i Kastiljonit të Stivjereve
në kohë të Shë Luigjit
Prei nji pikturës së moçme të Zotní Luigj Ballerinit në Kastiljon.

Si shoq i princit Djego, Luigji ndiqte këndimet e tija, e pat mësuesit mâ të mëdhaj t' asaj kohë; u plotsue në letratyrë, e filloj matematiken, filozofín e teologjín e natyrshme.

Drita e shêjtnís së jashtëzakonshme qi perhapë shë Luigj Gonzaga, ju zhdukë sŷve t' onë cillsínat e natyrës me se e kishte stolisë dora e Tenzot; si drita e diellit qi hupë miljona hyjsh të cillët gjithnji shndrisin në qiell.

Zotyn i kishte falë Luigjit nji mênde të hollë sá pak kúi, e nji zotsí të veçantë me mbájtë mênd. E kena pá mâ sypri se, fëmijë pêsë vjeç, thote Psalmit pêndesorë, uficen e Zojës, latin, e uratë tjera. Na kanë mbetë do shkrime të tija; me këndue letrat qi ju shkruete Prindvet prei Firencet, kúr nuk i kishte mbushë edhè dhetë vjett, binde tui pá me sá mjeshtrí e shestim shprehte mêndimet e veta e rreshtote shka kishte ndodhë.

Këtû në Madrid pat rasen me marrë pjesë në nji krêmtim nder mâ të mëdhaj qi mund të ndodhëshin: Filipi i dytë kthete në kryegjytet mbassì kishte shtrue plotsisht Portogalin, e Luigjit i vûne per barrë me bâ nji ligjeratë në giûhë latine në ndérim të gadhnjysit. Prei këndej dán çiltas sá nâm i kishte dalë Luigjit per dije e zotsí. Me 29 të Marcit 1583 para Filipit të dytë e të paranikvet mâ të mëdhaj Spâjës, Luigji tha ligjeraten e vet, qi na ká mbetë déri sot.

Në tê shifet nji arsim shkolluer i nêltë: perdoret Demosteni, Ciceroni, Valeri Maksim; gjinden perkrahje me luftarë të moçem, e mbreten të moçem; giûha e paster, folja e natyrshme, jo tui frŷ bulshîjt, si mjerisht ishte zakoni i asaj kohë. E gjithkëta prei nji fëmís pêsëmbëdhetë vjeç.

Porsè Luigji ishte kujtue se zyret e Palatit, të krêmtet, argtimet qi vëloshin pá dá atŷ, e pêngoshin disì nder vepra të pershpírtshme; prandej dau me kthye n' atë shesten e perparshme.

Të shûmen e kohës e shkote i ndryem nd' odë të vet tui thanë uratë, e tui xânë, dŷ sênde qi shkojnë krahas per atà qi kanë detyrë m' u dhânë mbas këndimesh. Por teper shpesh zotní të mëdhaj veteshin nd' odë të tij, e s e lêshin me u dhanë

mbas uratsh, si i dote zêmra. Prandej shkote e u ndryete në do ana t' errshme kû mbaheshin drût e qymyri, me thânë uratët veta; e gjindja e shpís, sá do qi e lypshin, s mund të bishin në tê kurrsesì.

Kúr delte me shetitë neper gjytet, nuk çoto sŷt kurr prei toket; aq sá ai vetë thote se me pasë me shkue vetun neper rruga të Madridit, si edhè të Kastiljonit, kishte m' u bjerrë rrugave e s kishte me dijtë me kthye në shpí. Prandej merrte me védi gjithmonë ndonji qi e perciellte, e ai mujte me mbájtë mênden ngulun në të madhin Zot.

Thame perpara se Luigji pat kênë nder atà qi percuellne Mbretneshen Marije prei Italjet déri në Madrid, e se ai udhtim ngiati shum; nana e tij i rrite gjithmonë per brî Mbretneshës, e ai vetë per gjith ditë ndeshei në tê; në Madrid mbasandej do të perciellte per gjith ditë princin Djego te Mbretnesha; e prá ai vetë rrfen se nuk dijte ç fëtyrë kishte Mbretnesha, e se me pasë me e pá ndokund s kishte mujtë me e dá cilla âsht.

Veshte petkat mâ të dobta e t' arnueme; çarapët mâ të vjetrë i zgidhte per védi.

Kúr i jati urdhnote me i pré petka të réja, Luigji pritote me i veshë; mbasandej i veshte dŷ o trí herë e i hidte mb' anet.

Zgodh per rrfyes Átë Ferdinand Paternò, nji Jezuit prei Siciljet; e ky mbasandej thote se kishte gjetë gjithmonë në tê nji pastrí shpírtit të pashoqe. I kishte mëní mkatit mortár, e s ishte perlye kurr me tê; e se shpesh herë nuk gjête shka me zgidh në tê.

Me gjith ket shêjtní të Luigjit kishin arrsye me thanë të mëdhajt e Palatit të Madridit se „ markezi i vogel i Kastiljonit nuk ishte prei mishit e prei gjakut. "

Kreu VII

Të thirrunit e Tenzot

Nji lule kaq e bukur e e kândshme s mund të rrite nen duhina e shtergata të shekullit; dora e Tenzot do t' a shkulte prei andei me e vû ndë ndo 'j vullâ të zgjedhun të lulishtes së vet, qi janë urdhnit rregulltarë.

Luigji ket dishír e kishte pasë kah herë; kushti i pastrís së perhershme qi i kishte bâ Zojës së békueme në kishë së Nuncjatës në Firencë, dorëhjekja prei sundimit të Kastiljonit qi ja lëshoi të vllát, ishin sênde qi vritshin në ket cak. Nji ditë edhè tui folë me dashtní me nanen e vet, i kishte thanë se dishrote me i sjellë shpinen shekullit e me hî mbë ndo 'j Urdhun rregulltár. E ajò, nieri i Zotit, pá i çekë aspak se në zêmrë të vet dikúr ajo vetë ja kishte kushtue Tenzot per ket shëllim, nuk i kundershtoi kurrsesi.

I kishin shkue neper mênd disá Urdhun rregulltarë, por Luigji kurrgjâ s lakmote mâ fort se me hî nder Jezuit. Per kater arrsyena i lleshkei mâ fort ky Urdhun. E para, se në ket Urdhun frymzote edhè ajò frymë qi i pat dhanë jetë së parit; as koha, as njerzit s kishin mujtë me shmângë gjâ në tê. E dyta, se të bijt e Sh' Injacit bâjnë nji kusht të veçantë, jo veç mos m' u orvatë me pasë ndo 'j kâmbë të nêltë kishtare, por edhè mos me e pranue pá urdhun të Papës. E treta, se Shoqnija e Jezu Krishtit, perdorë gjith atò mjete per dobí të djelmnís; e Lui-

gji thote se këjo âsht nji gjâ qi i pelqen fort të madhit Zot. E katerta, se këjo Shoqní epet me gjith shpírt me këthye në vathë të Kishës féshtrêmtit, e me hapë fén e Krishtit nder dhéna mâ të lergta. E ai mbate uzdajë se do t' a çoshin nji ditë me ju predikue të páfevet.

Shë Luigji gjasht vjetsh

Prei nji pikturës qi u gjet në kuvêndtore të Kolegjës së „Virgjinave të Krishtit" në Kastiljon.

Por zêmra e tij nuk ishte e qetsueme plotsisht: dishrote me njoftë vullëndesen e Tenzot; dishrote me dijtë çiltas në ç Urdhun e dote i Lumi. Prandei, në ket kohë, kishte mbushë pêsëmbëdhetë vjet e gjysë, të tanë cena e kujdesi i tij kje me caktue Urdhnin kû do të hîte.

Ishte tui ardhë festa e të Njitunit në qiell të Zojës së békueme. Anì të gjitha uratët e veta, pêndesët, njinesat Luigji i kushtoi per ket shëllim: me dijtë në ç Urdhun e dote i Madhi Zot; neper të lutuna të Zojës së békueme dote me pasë prej së Tenzot nji shêj të kjartë e të sigurtë, pse mir' e dijte në sá kundershtime do të haste e sá mundime do të vuete.

N' atë vullán e zgiedhun të lulishtes së Kishës Shêjte, qi âsht Shoqnija e Jezus, ishte nji vênd kû, disá vjet perpara, Zoja e békueme kishte pasë vû nji zamak pastrijet, Shë Stanislav Kostken, e desht me e lânë per pak kohë n' atë vênd të rojshem, lerg érnave e lerg shtergate, déri sá të çilte. Mbas pak kohet zamaku çili. Me 15 në Gusht të vjetës 1568, diten e të Njitunit të Zojës në qiell, erdh nji Êjëll prei qiellet e e kputi at lule, e ja çoi në dorë të Madhnueshmes Nanës së Tenzot. N' atë vênd Zoja dote me vû nji zamak tjetrë të nji pastríssëpáshoqe, Luigjin.

Me 15 në Gusht të vjetës 1583 diten e të Njitunit të Zojës në qiell, Luigji, me atë tugë dashtnijet qi i flakrote në zêmrë, lutte Nanen e Tenzot e të veten, me ja bâ atë ndérë qi tesh sá dit i lypte. E Zoja s vanoi me i dhanë të gjegjun: „Nji zâ i kjartë, më tha çiltas se une do të bî në Shoqní të Jezus.“ Qishtû Luigji i diftoi Rrfyesit të vet.

Tesh mâ dishiri i tij u bâ shèshazi urdhun i Tenzot; e Luigji nuk ishte ai qi mund t' a lête pá e krye.

Kreu VIII

Kundershtime e luftë

Gjithkush mund t' a marrin me mênd shêndin e gazmêndin e Luigjit, kúr ndieu zânin e Tenzot qi e dote Jezuit; por aq i madh ishte edhè trishtimi kah mêndote sá kundershtime do të kishte prei t' et. Markezi Ferrant gjâ pá bâ s la, e gjith fuqín e vet e shtîni në punë me ja qitë huq të birit atë vêndim qi kishte bâ. Ferranti e dote Luigjin tek s ká mâ; e sá e dote aq edhè e çmote. Perpara se me ja nisë luftës, Luigji u këshillue me rrfyesin e vet. Át Paternò, mbassì e pat peshue gjan' e giatë ket punë, i tha shêjtit se pernjimênd të thirrunit ishte prei Zotit, por se me hî në Shoqní i duhei lêja e t' et.

Luigji prei dishirit të madh qi kishte me e krye sá mâ parë ket punë, nuk i ngiati tortë, e shi atë ditë ja diftoi s' amës. E ama ndieu nji ngushllim të madh në zêmrë. Ajò vetë desht me ja çekë Markezit, tui u mundue edhè me e zbutë.

Pak mbrapa Luigji me të madhe pervûjtní, i duel para t' et e i diftoi vêndimin qi kishte marrë m' u bâ rregulltár, e Jezuit.

Markezi u terbue prei idhnimit e me fjalë t' ashpra e hoq sŷsh. I tha edhè se: mos e hiqsh mêndjet ket punë, kam me shtî me të rrahë çuplak. Por Luigji i pergjegji: „Oh, kish të duen Zoti me e psue edhè ket punë per dashtní të tij!“ Mbas këtyne fjalve duel e shkoi.

Lufta kishte nisë e do të ngiatte dý vjet.

Markezi u kap me rrfyesin e Luigjit; çoi e e thirri, e u ankue se ai ja kishte shtî nder mênd djalit të madh të tij atë farë mêndimit. I shkreti Átë i pergjegji se Luigji pak dit perpara ja kishte zbluе atë mêndim, edhè pse atij kah herë ja kishte marrë mêndja. „ Po, mos tjetrë, i tha atëherë Markezi Luigjit, qi ishte aty, mos tjetrë të kishe zgiedhë ndo'j Urdhun rregulltár kû kishe pasë mëndoren me hypë mbë ndo'j shkallë të nêltë me shndritë shpín t' onë.“ E Luigji me'j herë: „Shi per njiket punë, o babë, kam zgiedhë Shoqnín e Jezus, pse këjo jau ká mbyllë shtegun gjith dinjiteteve: me pasë dashtë dinjitete, kishe mbájtë Markezín“.

Gjindej n' ato dit në Madrid Átë Frano Gonzaga Gjenerali i Fretneve të shë Françeskut, e kushrî me Ferrantin. Ky per dy sahat e shqyrtoi gjithsesì të nipin, e tha se pernjimênd Zoti e kishte thirrë. Por Markezi nuk u ryste.

Nji ditë Luigji shkoi me të vllán Rodolfin me pá nji kolegjë të Jezuitve. Si mbaruene punë i tha të vllát e gjindve të shpís, qi të shkoshin atà, pse ai dote m'u ndalë atŷ. Ju lutne sa mujtne qi të kthete edhè ai, por Luigji s ndigioi. Kúr Markezi ndieu ket punë, çoi gjinden me e marrë; por shêjti ju tha se çka do të bâte dikúr, dote me e bâ njatë herë. Markezi, si i kallxuenè shka kishte pergjegjë Luigji, u terbue e çoi urdhun të prémë me kthye n' atë ças, pse ai s e kishte mênden m' u bâ loja e Palatit. Luigji mbas këtij urdhnit kaq të prémë, bâni ndigiesen e kthei.

I jati çoj e thirri edhè nji herë tjetrë Gjeneralin Átë Gonzagen e ju lut, sá ku mujti, me ja mbushë mênden të birit, qi ishte i mêçem e i urtë e ndéra e shpís së tij, m'u shporrë prei vêndimit qi kishte

marrë. Por as nieri i Zotit nuk ndigioi, e tha se Zoti e kishte thirrë pernjimênd, e se s mund t' i kundershtohei kurrsesì.

Shë Luigji kúr, nja katermbëdhet vjetsh, ishte sàter i princit t' Austrís në shpí të Filipit II
Prei nji pikturës të Koeljos në Palat mbretnuer të Madritit.

Markezi Ferrant ishte nji i kështên' i mirë; e e dijte se mâ parë se kerkúi duhet me i ndigiue Tenzot e se kerkush s mund t' i kundershtojnë vullëndesës së tij. Por, si ndodhë sá herë, mundohej me i puqë bashkë Zotin e shekullin. Kúr prá Atë Gje-

nerali i Fretenve i tha, trup, se Zoti e kishte thirrë pernjimênd Luigjin, Markezi ja bâni si atà qi s donë me çá kurr: tha se, me zêmrë të plasun, po, por gjithnji ja pranote të birit dishirin qi kishte; veç se dote qi të pritte déri sá të këtheheshin n' Italí. Mêndote gjithnji me védi se, kush e di, koha kishte per të ndrrue e per të ndreqë shum punë. Edhè Luigji, per me i diftue t' et se déri kû mujte ishte gádi me e ndigiue, ju shtrue vullëndesës së tij.

Desht Zoti e i erdh rasa me kthye shpejt në Kastiljon. Në prêndvérë të vjetës 1584 galét e Gjenovës qi kishin prû në Spâjë Mbretneshen, u kthyene per vênd të vet, nen urdhun të Ndré Dorjes. Luigji pat fatin me bâ rrugë me Atë Franon, e i shkoshin ditt pá u kûjtue tui folë me atë rregulltár të dijshem permbi shkrim shêjt e permbi sênde të pershpirtshme.

Në mbarim të korrikut Luigji ishte në Kastiljon e pritte me gjith zêmrë se kúr i jati po mbáte fjalen e vet.

Kreu IX

Sovajkat e djallit

Edhè i jati, si ai mâ!, i tha se po, lêjen ja nepte, veç se i duhei perpara me shkue m' u pjekë me të gjith princat e Italís qi merrshin e epshin me shpí të tyne e me ju thanë lamtumirë, si e lypte rruga.

Mêndja e mârrë e t' et ishte se ai udhtim, me gjith atë lulzim e atò argtime qi do të gjête nder atà princa, do të ja merrshin mêtë të birit, e do të

harrote atë vêndimin e vet. Luigji ndigioi, e me të vllán Rodolfin, e me nji tubë gjind qi do t' a perciellshin, u nis prej Kastiljonit.

Rodolfi shkote veshun me petka të mëndashta të ngrîme n' ár; e Luigji s kishte veç se nji petk të zí. Me gjith se i jati i kishte pré petka të réja qendisë të tana n' ár, nuk kje punë me i veshë Luigji. Mu nji ditë, tuj u njitë per shkallësh, i ráne per tokë uratët: tui u ulë me i marrë, kujdestari, qi i rrite mbrapa, pau se princi kishte çarapët e shkyem, e i delte mishi jashtë. I bertiti me 'j herë, e i urdhnoj me mbathë çarapë të rij. Edhè Luigji ndigioi prei friget qi mos t' i shkote në vesh t' et.

Edhè tui bâ rrugë, shkote i tretun në kujtime të shpírtit; as njinesat qi kishte zakon me mbájtë, nuk i lête kurr. Kûr mbërrîte në ndo 'j lokandë, kqyrte rrotull a kishte ndo 'j kryq n' atë odë: e para kryqit shêjt bite në giûj e thote uratë · sá e sá sahat. Nder oda poshtë gjindja lojshin, pishin, këceshin; kangë, shamatë, të trueme kumboshin neper heshtim të natës; e Luigji vijote n' uratë të veta pá ndie kurgjâ, por i sigurtë se dikush e ndiete. T' ardhmen në ndo 'j gjytet, mbassì kryete detyren e vet te princi, shkote në ndo 'j shpí o Kolegjë Jezuitsh, kû ishin; e mâ të paren punë qi bâte, shkote m' u pjekë në të Lumin Jezu Krisht në Sakramênd të lterit.

Në palat të kushrinit të vet Jeronimit della Rovere në Torin, rrite nji ditë tui kûvêndë me do djelm zotní, shpijash së para. Kúr ja behë nji plak shtatëdhetë vjeç, e ajò skrrajë, fillon me folë do fjalë të págiáshme. Luigji u kuq të tanë në ftyrë, e tui u sjellë kah plaku, i tha: „ A s ké turp, nji plak shoqi i yt, me folë para nesh, këso fjalësh ? " E mb' atë idhnim u çue e iku.

Në Kjer, ungji Herkoli, e ftoi në nji festë kû do të këcehei. Luigji i tha se jo. Atëherë ju vûne shum tjerë e e lutne me pranue, tui kênë se ajò e kremte bâhei në ndérë t' ardhunit të tij. Edhè Luigji, mos me ja prishë zêmren, shkoi; veç tha se s kishin pse i vêheshin me këcye. Por, sá u ulne me ndêjë, nji zojë vjen e e fton me këcye. Atëherë Luigji pá çilë gojë, çohet e del prei asaj ane, e mbështehet nder oda të sherbtorvet, kû mandej e gjetne në giûj tui thanë uratë.

Mbassì i kreu të gjitha detyrat, Luigji kthei në Kastiljon. Tesh mâ zêmra i thote se Markezi do t' i epte lêjen qi dishrote; por i jati mbërîti me i thanë se ata nuk ishte nji të thirrun të Tenzot, por nji të tekun të rijsh: „Me kohë, i tha, ká me i marrë éra të tana." Zotní të mëdhaj, mbas dishirit të Markezit, u munduene me ja mbushë mênden, por pá fé dobijet.

Nder tjerë u gjet nji rregulltár, fort i permêndun si predikatár në të tân' Italín. Mik i Markezit, shkoi me e pá në Kastiljon. E Markezi e porositi, me perdorë të tanë dijen e mjeshtrín e fjalës, e me mësŷe si duhei djalin. Edhè ai, me gjith se zêmra s ja dote, t' u shpervjel déri në sup të krahve, e t' i vû dorë sá kû muiti, por pá dobí. Ai vetë thote mandej: „Më kanë bâ me i mbájtë krah djállit, edhè une mb' atë t' êmen, u mundova mâ së mirit, por ec e lueje: ká ngulë aq fort sá s e shkepë gjâ."

Kreu X

Lot e gjak

Deri tesh Markezi i kishte kundershtue Luigjit mâ fort neper ndermjetsí të tjerve ; tesh duel ai vetë në shesh. Nji ditë qi dhimat e priçeve e mundoshin mâ fort e s e lêshin me luejtë prei të shtruemes, çoi e thiri të birin, e e pveti ç' mêndim kishte. Luigji me pervûjtní, por edhè pa u matë aspak, i pergjegji se mêndimi i tij ishte njai qi kishte pasë gjithmonë, m' u bâ Jezuit.

Markezi, tui ndie ket fjalë kështû rrumbullak, këcei si me e pasë prekë gjarpni ; e perzûni prej odet, e me fjalë t' asbpra i tha t' i zhdukei sŷsh.

Luigji ket fjalë e muer si nji urdhun të t' et : duel prej shpijet, e shkoi në nji kuvênd atŷ afer Kastiljonit. Si i shênjuene nji odë, çoi e muer nji shtrat do libra e do sênde të vogla. Prei gjindve të shpís, kerkúi s i bâte zêmra me i diftue Markezit, mos me e idhnue mâ fort. Por mbas disá ditsh, ai vetë pveti kû ishte Luigji : i kallxuene punen si ishte, e ai çoi e e muer. E thirri nd' odë e i bertiti per së fortit pse kishte guxue me dalë prej shpijet me i bâ dispjek atij.

Luigji, pá u xé, e me pervûjtní i tha se kishte dalë prei shpijet per me i ardhë fjalës së tij, kúr i tha me ju zhdukë sŷsh.

Markezi ju kercnue prep, e i tha : „ Shko nd' odë tande “. Edhè Luigji, me krye ultë e tuj kjá i tha : „ Po shkoj, por per ndigiesë “.

Luigjit i ishte bâ zêmra shpéllë prej trishtimit, tui pá sá fort ishin tui ngiatë atò kundershtime. Prândej, si hîni nd' odë të vet, rá në giûj para Shêjtes Krygjë, e tui kjá e tui dnesë i lutei të madhit Zot me i dhanë fuqí e qindresë nder këtò provë;

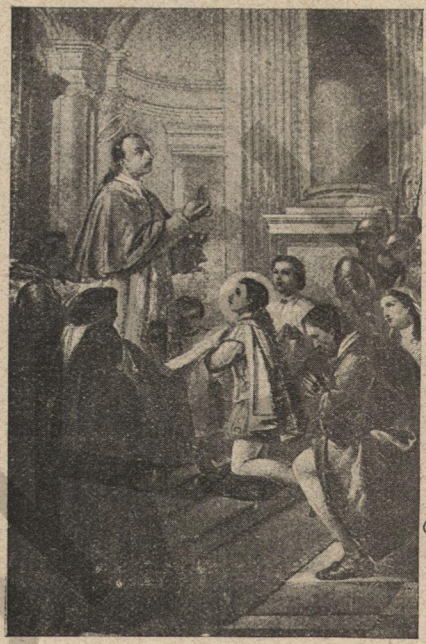

Shë Luigji mêrr Kûngimin e parë
prei Shë Karlo Borromeut.

mbasandej muer nji kumxhik e shprishte pá mëshrír at trup të shkrehtë të vetin.

Nd' odë tjetrë, tallaze të páshoqe shkalmoshin zêmren e Markezit: dashtnija e nji babës, e dashtnija per të madhin Zot, mbassì me sý çilë s dote me i kundershtue vullendesës së tij. I hîni friga se ndo-

shtata Luigji do t' ishte trishtue per brimë të tij; pra-
ndedej thirri sundimtarin e vet e i urdhnoi me shkue
e r me pá çka bâte Luigji. Sundimtari shkoi, por te
lerera gjet nji sherbtuer qi i tha se Luigji ishte ndrye
mbrêndë, e s dote me e trazue kush. Nuk kje punë
neie mujtë me hî; prandej bâni nji birë në derë me'j
naaje thiket, e atŷ pau shêjtin deshun per gjysë, në giûj
paara Kryqit tui kjá e tui u lá në gjak më kamxhik.

U permallue prei atij trishtimit qi pau, e tuj
kjajá vojt te Markezi. Ky tui e pá ashtû e pvetë
kjka kishte qi kjate. E ai: „Ah! Zotní, kam pá tand
pípír, me ju dhimtë gurit e drunit!" Markezi s mund
t' a xête besë.

Ne e nesre, po mb' atë kohë, ju urdhnoi sherb-
otorve me e bájtë mbë nji karigë e me e çue te de-
ara e odës së Luigjit, e prei biret qi pat bâ nji ditë
epara sundimtari, pau shka i kishin kallxue. U ngrî
u tui pá at çudí, e per nji copë herë nuk dijti se kû
s ishte; mbasandej tui bâ se s ishte kujtue per gjâ,
r troklloi në derë e hîni me Markezen nd' odë. Atŷ
gjetne se vêndi kû ishte kênë në giûj Luigji, ishte
a lagë me lot e sterkitë me pika gjakut.

Markezi, tui pá këto punë, u zbut ne e mbram,
e la kundershtimin. I shkroi ai vetë në Romë Ipeshk-
vit Shipjon Gonzagës, me ja falë Atë Gjeneralit të
Jezuitvet të birin e vet të madhin. „Gjân mâ të
dashtun e uzdajen mâ të madhe qi mujte me pasë nji
babë në ket shekull."

Si kishte kênë idhnimi déri atëherë, aq kje she-
ndi i Luigjit atŷ e mbrapa per ket lêje. I shkroi
edhè ai vetë Atë Gjeneralit, tui ja lëshue në dorë
gjith vetvédin.

Kreu XI

Provët e mbrame

Thame se Luigji u bâ të tanë shênd e vérë se e xuer prei t' et at lêje qi i kushtoi gjith atà lot e gjith atë gjak; por si me hî, aq shpejt si dishrote, n' atë urdhun shêjt, qi zâni i të madhit Zot i kishte caktue, nuk kje gjâ. Dorëhjekja prei Markezís, qi dote me ja lëshue të vllát, do të prandohei prei Perendorit; per ndryshej nuk kishte vjeftje. Ju desht prá me pritë disá muej pergjegjen e tij.

Në ket kohë i jati e çoi Luigjin në Milan, per do punë me shum rândsí; edhè Luigji vojt. E me gjith se ishin punë fort të vshtira e të ngatrrueme, i ndreqi mâ së mirit, si i dote zêmra Markezit. Dija kû me prekë, urtija, të ndalunit, drejtësija, ajò sjellje zotnísh, por sidomos virtytet qi shndritshin në tê, ishin të tana sênde qi ja hashin zêmren gjithkúi.

Kúr ishte ngaeshem, shkote në Kolegjë të Jezuitve të Brerës. Atŷ filloi me xânë fiziken; e me atë mênde të hollë, qi i kishte falë Zoti, bâni perparime të mëdhá. Ashtû edhè në matematikë.

Kúr shkote në Kolegjë shkote veshun me petka të zeza; mâ të shumten pá shpatë e kâmbë; me gjith se kishte me védi sherbtorë mjeft e kual nder mâ të mirët.

Kënaqei me ndêjë me rregulltarë, e kaq ndérim kishte per ta sá kurr nuk i çote sŷt me i këqyrë në fëtyrë. Shpesh rrite me vllaznit ndimsa, e sidomos me rojsin e derës; aq sá kŷ i lête në dorë çilcat e

derës kúr shkote me thirrë ndo'j meshtár; e Luigji gëzohei pse ju dukte si me kênë Jezuit. Në ket kohë ndodhi se në Karneval do të bâhej nji shetí neper gjytet: djelm prei shpijave mâ të para të Milanit, veshun madhnisht, mâje kualve, kû ishin mâ të mirë, do të sielleshin neper rruga të gjytetit. Ju desht edhè Luigjit me marrë pjesë; e kŷ, tui lânë në shpí gjith atà kual të bukur qi kishte, i hypi nji mushkut të vogel e të moçem, e ashtû u perzie me tjerë. Dote me ja vû kâmben madhshtís së shekullit.

Kûngohei per gjith ditë të diele në kishë të shë Fidelit; e aq me divocjon rrite sá të tanë populli lëshote sŷt në tê.

Desht Zoti e pergjegja e Perendorit erdh, e Luigji pritte se kúr po e thrret i jati në Kastiljone; kúr pá pritë e pá kujtue ja behi i jati vetë në Milan. Luigjit i shkoi mêndja per çka kishte ardhë: prep kundershtime. Edhè i jati nji ditë thrret Luigjin, e me fjalë të buta e me dashtní të madhe merr e i thotë: „ Këqyr, morè Luigj; i madhi Zot të ká dhanë nji natyrë t' urtë, e të ká falë vetína, qi pá vshtírësí, edhè mjedis të shekullit, kishe me shkue nji jetë shêjtnish: populli mbarë të do, t' adhron, tŷ veç pret: me atë mënyren tande të kândshme, ké fitue zêmrat e gjith princavet t' Italís: yt vllá âsht, po, mênde hollë, por nuk âsht kaq i zoti me sundue markezín: qe, këqyre nji herë me sŷ baben tand: tesh mâ jam plakë, i lig, nuk mund t' eci pá më thér të tanë shtati. Ti vetun jé i zoti me m' u bâ ndimë në ket zyren t' ême. Me bâ me më lânë ti, kanë me më mblue trishtimi e idhnimet: ti ké me kênë shkaku i dekës s' ême!" E ju shkreh vaji.

Mêrre me mênd sá fort do të jét permallue Luigji: nji babë qi ishte, të thuesh, thalbi i zêmrës së

tij, nji ushtár plak, qi s'i kishte vetue sŷni kurr perpara anmikut nder lufta mâ të mdbá, kjáte si fëmijë para djalit të vet, qi ishte „sêndi mâ i dashtun, e uzdaja mâ e madhe qi kishte në ket shekull!“ Me pervûjtní, e me sŷ per tokë, Luigji ndieu ankimin e t'et; mandej u suell e i tha: „O babë!

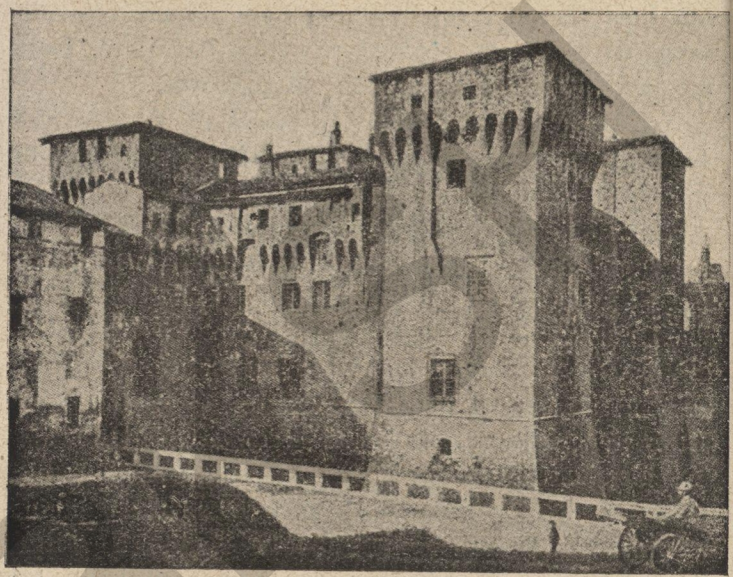

Kështjelli i Gonzagajve në Mantovë. Si â jashtë.

une të falem ndéres per dashtní kaq të madhe e per kujdes babet qi ké per mue. Oh! me e dijt, o babë, si i kam para sŷsh gjithmonë une këto sênde; por çka jam tui bâ, nuk e bâj per nji të tekun mêndjet, por vetem me i ndigiue zânit të madhit Zot: ai më ká thirrë, e une do të vetem. I madhi Zot di gjithshka, shef gjithshka; të tanda sêndet i ká shestue per të mirë të shpís s'onë e të Shtetit t'onë.“

Mbassì i duel shpue edhè këjo e msŷeme, Markezèzi desht me provue mâ së mbramit nji tjetrë mjet. Ju u tha të vetve me e bájtë e me e çue në shë Fidel,el, kû rrishin Etent Jezuit. Atŷ ishte nji nieri i perermêndun per shêjtní e dije, e i thoshi Atë Ahil Gaŝagliardi; e këtij Markezi ju lut sá kû mujti, me e s shqyrtue Luigjin e me pá a pernjimênd e kishte thi hirrë Zoti; e i dha besen se kishte per të ndêjë në fjaĵalë të tij. Ky çoi e muer Luigjin, e e mbájti nji sakahat. Aq të holla e gádi të pá prituna kjene kundndershtimet qi i bâni, sá Luigji, si kallxoi dikúr ai vevetë, mbet gadi si i shituem. Kerkush s kishte prekë n' n'atà tela as si kishte folë me aq nzetsí, me e lânë pápá gojë. Por kje punë nji çasit. Luigji çoi mênden tete Zoja e békueme, i lypi ndimë, e mandej ja kthei dadalë ká nji ká nji të gjitha kundershtimet e tija, tui i iforcue fjalët e veta me dishmina të Shkrimit Shêjt, e e të Shêjtenve Dijetarë të Kishës, aq bukur e me v vênd sá Atë Gagliardi mbet i çuditun. Ne e mbram n me buzë në gaz, i tha: „Zotní Luigj, ké arrsye: a ashtû âsht: s ka dyshim.“

Me kaq Markezi pat edhè nji provë të fórtë se ; Zotyn pernjimênd dote per védi Luigjin; por prep s se prep dote me qindrue me purrí ngojë.

Kreu XII

Volët e nji zêmres

Luigjit, para se m' u nisë prei Milanit per në Kastiljon, ja ndiete zêmra se prep kundershtime do të kishte në shpí. I shkroi Atë Gjeneralit të Jezuitve, tui e lutë me e pranue edhè pá lêjen e t' et. Por Gjenerali i pergjegji se vullëndesa e Tenzot ishte qi të pritte lêjen e Prindve. Edhè shêjti ju shtrue plotsisht këshíllit të tij. Tui kthye në shpí u ndalë në Mantovë, e me e forcue mâ fort shpírtin e vet, bâni per trí javë Ushtrimet e shpirtit në Kolegjë të Jezuitve. Si i mbaroi, i dukei vehtja si me pasë ndrrue krejt, aq fuqí kishte marrë n' ato Ushtrime; e kështû i xét mbërrîni në Kastiljon.

Këtû jeta e tij, kje, si gjithmonë, jeta e nji shêjtit qi ká mbërrî me kapë plotsín e shêjtnís.

Në kishë gjete gjithmonë vêndin e vet gatue mâ së mirit; mblue me cohna të kushtueshme, e shtrue me shtroje të zgiedhuna; por ai u ulte me giûj në tokë, e ashtû rrite per shum kohë.

Ne e diele, kúr merrte kûngimin, rrite edhè mâ giatë. I vllai Rodolfi, e kujdestari i tyne, mbas meshet bâshin nji shetí, e mbasandej ktheshin me e marrë; e prep e gjêshin kû e kishin lânë, pá luejtë vêndit.

Per gjith ditë shkote tui i shtue pendesët e veta. Sá herë Markëzja i thote të shojt: „Këqyr, morè nieri, se kështû djali po na des; per kundra me i dhanë lêjen të kryjnë dishirin e vet, kishte me kênë

jetëë giatë, pse kishte me kênë i kënaqun në zêmren, e të Parët kishin me ja ndalë hovin nder pêndesa qi bân". Markezi e shifte mirë se e ama ishte në tê; e shifte edhè se shpejt do të lëshote ai vetë; por gjithnji ngurrote.

Nji ditë Luigjit ju duk se kishte ardhë koha, e me të mirë ja permêndi t' et punen e lêjes. Markezi, xânë gadi si pá pritë, i përgjegji: „Un se dij se të kam dhanë lêje kurr, as s jam tui t' a dhanë déri sá të shifet mirë se dishiri i yt âsht i peshuemun si duhet; e s mundet m' u dijtë pá u bâ ti njizet e pesë vjeç". Luigji atëherë nuk ishte mâ se shtatëmbëdhetë vjeç. „Në daç me shkue, ja bâni prep i jati, hajt ti: por t' a dijsh se lêje prei mejet s ké, as s kam per të mbájtë mâ per djalë t' êmin."

Pergjegja e Markezit i erdh e pápritme Luigjit, e kje tui i rá të fiktë. I rá nder kambë t' et, e me lot per faqe e tui dnesë ju lut mos me ja bâ ket punë.

Markezi nguli e s desht me ndie fjalë tjera, e Luigji i mjeruem, shkoi e u ndrye nd' odë të vet.

Nji tjetrë dit i jati prep e kapi Luigjin me nenshkrue vêndimin e njizet e pêsë vjetve. Shêjti s pat kohë m' u këshillue me Atë Gjeneralin. U këshillue me të madhin Zot nder uratë të veta.

E atë herë i vûni t' et njikëto dý qyshke: E para, se në këta vjet qi do të pritte, t' a lête me bânue ne Romë, afer Etenve Jezuit. E dýta, qi Markezi të ja çote atŷ per atŷ Atë Gjeneralit pelqimin e vet, mos me pasë fjalë mâ. Mos i pranote këto qyshke, t' a dijte se ai do të siellei nêlt e poshtë neper botë mbarë mâ parë se me fye të madhin Zot, tui bâ vullëndesen e t' et. Si ndieu këto qyshke, Markezi i la fjalët.

Kreu XIII

Gadhnjimi

I shkreti djalë rrite ndrŷ nd' odë të vet në mâ të madhin trishtim, e kjáte me lot per faqe fatzezín e vet, me lé prei nji shpís flsnike e djal' i parë. Shtoi njinesat e uratët; e nji ditë mbassì pat ndêjë pêsë sahat tui lutë Zotin, ndieu mbrênda védit nji fuqí të jashtëzakonshme, qi e shtŷte me i dalë para t' et, atje te shtrati kû e kishin mberthye dhimat e priçevet, me i lypë per së rí lêjen qi dishrote. Ju duk se këjo fuqí ishte prei Shpirtit Shêjt. Çohet e shkon fíll te i jati. Si hîni, pá u matë aspak, i tha t' et: „Babë, une jam krejt në dorë tande; bân me mue gjithsi të duesh; por po t' a tham para Zotit, se e ndie védin të thirrun me hî nder Jezuit. Ti tui më kundershtue mue, jé tui i kundershtue të madhit Zot". E pá pritë kurrnii fjalë prei t' et, duel e shkoi.

Fjalët e Luigjit kjenë per Markezin si me pasë shkrepë nji rrfé. S mujti me bâ ver me gojë. Xû me mêndue sá vjet i kishte kundershtue djalit, e, mbassì ishte i kështên' i mirë, sá vjet kishte fye Tenzon. Në tjeter anë s' i bahei me bjerrë nji djalë qi ishte sêndi mâ i dashtun qi kishte mbi tokë. Prandej u suell kah muri, e filloi me kjá e me derdhë lot. Kjau nji copë, thotë Atë Cepari, tuj gjimue e tuj dnesë, sá të tanë shpija rrite tuj mêndue shka e paska gjetë.

Si paqoi nji grimë, çoi e thirri Luigjin e i tha: „Fjalët të tua, o bír, m' a kanë derptue zêmren anë

mb'b'anë, pse une të due, e të kam dashtë gjithmonë, si e e meriton. Une pata vû në tý gjith uzdajen per shpipín t' onë: por mbassì Zoti të ká thirrë, si po thuaue, nuk due me të ndalë mâ. Shko bír, kû të do zêmmra, se une po t' ap békimin t' êm. " Vaji s e la me e shkue mâ giatë: kjáte si fëmijë.

Kështjelli i Gonzagajve në Mantovë. Oborri permrênda.

Mbas këtyne fjalvet Luigji mbet nji ças si i shtangun; mandej me pak fjalë ju fal ndérës t' et, e u largue mos me i shtue máll babës të mjeruem. Si shkoi nder oda të veta, rá në giûj, e me krahë hapët e me sŷ perpjetë kah qiella, ju fal ndérës të madhit Zot per ket dhuntí kaq të madhe. Lufta e sá vjetve mbaroi; mbas sá lotve, mas sá gjakut të derdhun i biri i Princit Markezit të Kastiljonit, me nji trimní shpirtnore të páshoqe, duel ngadhnjyes; tesh mâ mujte me thanë se ishte Jezuit.

Me të shpejtë u hap zâni në Kastiljon se Luigji po bâhei rregulltár; e s ká gojë me kallxue mbë njên' anë trishtimin e mbë tjetren dashtnín e popullit per tê: të tanë e thirrshin shêjt, e kjáshin me lot se s patne fatin me i sundue nji zotní aq i urtë e i pershpírtshem. Jo veç në Palat, por edhè neper shpija s flitei per tjeter veç se per urtí e per shêjtní të tij; e gjith i cilli kallxote ndo 'j send qi kishte pá o kishte ndie vetë.

Prei Kastiljonit Luigji u nis per Mantovë; të tanë populli, burra e grá, i madh e i vogel kishin dalë neper rruga me e percjellë, tui derdhë lot pá prâ; e kúr karroca e Markezit Luigj kaloi deren e gjytetthit, nji brim' e j váj i pergjithtë shkrehi në të tanë atë populls̈í.

Në Mantovë ju desht me pritë doth, sá të mblidhei kushrinija e Gonzagajvet, m' u gjetë prânë kúr të nenshkruhei dishmija e dorëhjekjes. Me 2 të nandorit gjithshka ishte gádi: perpara gjith atyne princave e markezve u këndue akti zyrtár; e gjith atà zotnì të permalluem kishin sjellë sŷt kah Luigji, qi ishte të tanë shênd e vérë. Markezi Ferrant, me krye vjerrtë, s mund të ndalte lott. Mbassì u këndue akti, Luigji, pá ju dridhë dora aspak, nenshkroj êmnin e vet; mbas tij u nenshkrue Rodolfi. Atëherë Luigji ja suell të vllát e i tha: „Si të duket, i dashtuni Rodolf? Cilli nesh âsht mâ i lum në ket ças, une a ti? Pá dyshim se une.“ I ndiene këto fjalë ata zotní, e nji të perqethun shtatit u hap nder të tanë.

Por nji pershtypje, edhè mâ të madhe, do të provoshin mâ vonë. Të tanë familja e Gonzagajve ishte tuj u rreshtue në sofer kúr ja behë Luigji i veshun si Jezuit; kishte pasë dhanë me pré e me e békue

atŷ r në Mantovë petkun e Shoqnís Jezu. Shndritte
në fëfëtyrë të tij nji paq e nji gazmênd i jashtëzakon-
shemm; e me atë mjeshtrín e vet, xû me folë per
vshtitirsí qi kanë princat e të mëdhajt me shelbue
shpírírtin e vet nder prov' e rreziqe të shekullit, aq
amboel e me mênd sá ajo truesë, kû ishin zoja sqimë-
tare,, ushtarë të vjeter, princa të permêndun, u duk
si njji agape e kohës të apostujvet. Aq e madhe kje
persishtypja, sá mas njizet vjetsh i mbashin mênd
fjalëtë e tija si atë diten e parë.

Ne e nesre u fal me Guljelmin Duken e Man-
tovërës e me Vinçencin të birin e tij. Ne e mbramje
shkoroi me ju thanë lamtumirë Prindve; rá në dy giûj
e juu lypi békimin. Vetun zêmrat e tyne e dijnë shka
do të kénë hjekë n' atë ças; nji djalë si Luigji, lak-
mijaa e gjith nanave, shêmbulli i ndéruem prei gjith
prinncavet qi e kishin njoftë, do t' u dáte per gjith-
monnë prei tyne; do të jét dridhë dora e tyne kúr
prekkne at krye rreth të cillit ç atëherë shkelxete
dritta e shêjtnís.

N' atë udhtim per Romë u ndal në Ferrarë te
Dukka i Estes, mandej në Bolonje; prei andej shkoi
edhòè në Loreto, kû u kûngue me divocjon të madh
në Shpí të Shêjtnueme të Zojës, e ndêj gjith diten
tui thanë uratë.

Kreu XIV

Plângu i dishruem

Luigji mbërrini në Romë në mbarim të Nandorit me kujdestarin e vet, me priftin e Palatit, kamerjerin, e disá sherbtorë; e kishin me védi nja dhetë kual. Atŷ rá në Palat të Kardinalit Gonzagës, ungjit të vet; e si pushoi ndo 'j ditë, Kardinali e percuell te Atë Gjenerali i Jezuitve, qi i kishte dalë para me e pritë në lulishte. Luigji sá ju avit, i rá në giûj, e me pervûjtní e divocjon ju true per bír. I dha Atë Gjeneralit letren qi i kishte shkrue Markezi Ferrant, e qi marote njikshtû: „Nuk lypi prei Zotnís s' Uej gjâ të posaçme per Luigjin t' êm, veç po ju suguroj se Ju keni nê dorë t' Uej sêndin mâ të dashtun qi kam në ket shekull, e uzdajen mâ të madhe qi kam pasë per lulzim të shpís s' êmë."

Para se m' u ndrŷe nder Jezuit ju desht m' u pjekë në do miq Kardinaj; e të gjith mrekulloheshin prei urtís e shêjtnís së tij. Kje pritë edhè prei Shêjtit Atë Papë qi atëbotë ishte Sisti i V; i rá nder giûj, i puthi kámbët, e i dorëzoi nji letrë qi i kishte dhanë i jati. Ky Papë qi perpara se me kênë barí popujsh, ishte kênë barí dhênsh, do të két pasë bindje për princin qi po i vête kâmben madhnís së shekullit, me ndjekë pervûjtnín e Krygjës shêjte e vorfnín e Shelbuesit t' onë. E pveti a e kishte peshue mirë vshtirsín e jetës së Rregulltarve; e Luigji me atë pervûjtni e të marrshem qi kishte gjithmonë, i pergjegji se tesh sá mot kishte shkue tui e mê-

ndue atë punë. Papa mbet i kënaqun prei sjelljet e prei ffjalvet të Luigjit, e me dashtní të madhe i dha bekimnin e vet.

Me 25 të Nandorit, diten e Shë Katrinës martir, i percjellun prei Kardinalit Gonzagë e prei të vetve, vojt në Shëna Ndré të Kvirinali, kû ishte shpijaa e atyne qi hîjnë rishtas nder Jezuit.

Shë Luigji bân kushtin e pastrís së perhershme
parra fugures së Zojës në Kishë të Nuncjatës në Firencë
Prei nji vizatimit të Prof. Lodovik Seitz.

Si mbërrini, u suell kah atà qi e kishin percjellë prei shpijet, e ja porositi me pasë kujdes shelbimin e shpirtit të vet. Ju dha do porosína per baben e vet, per nanen, e per të vllán Rodolfin. Ne e mram ju fal nderës Kardinalit Gonzagës per ndimë qi i ishte bâ me krye detyren e vet, mbas të thirrunit

të Tenzot. Kardinali, i permalluem prei këtyne fjalve i rrfei se ja kishte lakmí ket fat të bardhë; e, tui u dá prei tij, ju tha Etenve: „Sot keni fitue nji Êjell Parrîzit.“

Shêjtnija e Luigjit shndriti me 'j herë permbí gjith tjerët. S kishe mujtë me thanë në ç ka dáte mâ në shêj: të gjitha vertytet shndritshin në tê si nji nji, e permbí gjith tjerë. Sá per njines' e per pêndesë, të Parët ja ndalne hovin, e ai ju shtrue ndigiesës pá kundershtim.

I lém e i rritun si princ, ju shtrue krejt jetës e zakonit të pergiithtë, pá dashtë, e pá durue ndo 'j sênd të veçantë, qi të Parët doshin me i dhanë. Mjeshtri i Novicve, qi ishte Atë Pescatore, nieri i dijshem e shêjt, pau se e mbate kryet pak vjerrtë. I tha mos me e mbájtë ashtû; por Shêjti ka 'j herë harrote. Atëherë Mjeshtri i porositi nji qafore kartuçit të veshun me pelhurë, qi mos të mujtte me e ulë kryet teper. Luigji e báte at qafore me shênd të madh, e kúr qillote me shokë o me kêdo, bâte buzen në gaz.

Zotynë i çoi në ket kohë dý provë. E kena pá, kúr ishte në Kastiljon, me sá kënaqje e me sá lot ngushllimit rrite gjith atà sahat tui thanë uratë, pá u kujtue kû ishte, i tretun n' atò kujtime shêjte. Tesh i madhi Zot ja hoq gjith atò ngushllime; por shêjti nuk u ligshtue, as s u diftue mâ i pît nder veprime të pershpírtshme, e në giithshka lypte ndigiesa; e s shkoi shum e i kthyene ngushllimet e para.

E dyta provë kje, se nji ditë djalli i mallkuem i shtîni në mênd ket dyshim: „ Shka ké me ju dashtë ti Shoqnís së Jezu?“ U kujtue se ishte nji tundim; e boi, e mbas nji gjysë sahatit ju zhduk. E njikëta kjenë tundimet e vetme qi provoi në Novicjat.

Mbas dy muejsh qi kishte hî nder Jezuit, pá pritë ë pá kujtue, i erdh lajmi i dekës të t' et. Markezi i ishte kênë gatue dekës me cenë të madhe. Mbassì u ní ís Luigji, e vîte tui u randue dergja, ai gjithmonë e mbbate mênden te i madhi Zot, aq sá m' u çuditë të gjjith atà qi i rrishin afer; e Zotynë i çoi nji qetsí shpírtit të jashtëzakonshme; e dukei se ai vetë binddei, pse kishte zakon me thanë: „ E dij e dij kah më vînë mue këto ngusllime në ket herë: Luigji i êm, me uratë të veta m' a ká xjerrë prej së Tenzot gjithh ket qetsí. "

Luigji ndieu atŷ per atŷ nji dhimë të madhe per dekë të t' et, pse ai vetë e thote se nuk kishte mbí tokë gjâ qi dote mâ fort se baben. As shêjtnija e tijj nuk bier gjâ per ket punë, pse shêjtnija nuk âsht mos me e ndie dhimen, por me e rregullue, me e kullue. E Luigjit nuk i duel prei gojet tjetrë fjalë në ket rasë pós atyne fjalve të Jezu Krishtit: „ U bâftë vullëndesa e jote; " e: „ tesh mundem me thanë mâ me arrsye: Atynë qi jé në qiell ".

Kreu XV

Lule shêjtnijet.

Gjith atà qi patne fatin me e njoftë Luigjin n' atò vjettt e para qi hîni nen Rregullë, si të Parët, si rrfyesit, si shokët kishin nji ndérim të posáçem per tê.

Prei Novicjatit kje çue në *Gesù* (kishë e Jezuitve në Romë) me ndimue në Meshë, e me bâ ndo 'j

sherbim tjetrë, si e lypë gjêja e atyne të ríve. Atŷ ndodhi se ndo'j meshtár dishrote me i ndimue në Meshë Luigji, pse thote se me tê ndiete nji divocjon të posáçem qi s e kishte provue kurr. Kishte me védi do shokë; e dy nder ta ishin mâ shëndet ligj. Luigji, qi ishte mâ i pámujshmi nder ta, kishte kujdes të madh per atà shokë. Mbërrîti me e lajmue të Parin se atà nuk ja vêshin mênden védit, e se ndimojshin teper Meshë. E ai vetë ndimote gjashtë Meshë e mâ.

Kúr dote me i thanë ndo'j sênd sakrestanit i delte para me kësulë në dorë, e me duer para parzmit, me pervûjtní e ndérim të madh; aq sá sakrestani, tui e pá ashtû, turpnohei.

Nder Novict ká gjithmonë nji qi âsht si i Parë. Luigji i ndigiote atij vllaut të vet si me i ndigiue vetë Gjeneralit. Kúr i bite para u çote në kambë, hiqte kësulen e ulte kryet. Ai i shkreti tui pá gjith ket ndérim ankohei me Mjeshtrin e Novicvet, qi i urdhnoi Luigjit me e ndalë pak védin. Por Shêjti e bâte ket punë pse këqyrte në shoqin e vet jo nierin, por Zotin të cillit i bâhet ndigiesa.

Nji ditë, sá ishte tui këndue në truesë, diçka krisi perjashta aq fort sá e shûma nuk ndieshin shka këndohei. I Pari nder shokë e qortoi Luigjin se s merrei vesht shka ishte tui këndue: edhè Luigii, pá i dalë zot védit, i lypi të falun, e persriti shka kishte këndue perpara.

Nji herë shkoi te Mjeshtri i vet i mjeruem se në rmim të posaçem të shpírtit, sá do qi ja vete mênden, nuk gjête në védi ndo'j faj as të létë. I kishte hî trishtim pse mêndote se fajin e kishte ai vetë qi s mbërrîte me e njoftë védin, tui kênë se ishte nji tjetrë arrsye. Mohimi e shterngesa e vetvédit, e kujdesi i madh, ishin mjeti me se ruete pastrín e

shpírtírtit të vet. Luigji e dote të madhin Zot me gjith fuqín ín e zêmres së vet ; e e kishte të vshtír me e larguçue mênden prei si. Të Parët ishin kujtue se ajo tugë ë dashtnijet aq e madhe shkote tui ja shkrehë

Shë Luigji në Kështjell të Kjerit hetue n' uratë
prei ungjit Erkol Tanës e prej êmtes
Prei nji pikturës në gastare të M. Noël Lavergne
në Kapelë të Petit Séminaire në Varsailles.

pá (dá fuqín e trupit, e prandej e ndaluene mos me e ççue mênden pá prâ te Zoti, mu i urdhnuene me e larggue mênden prei tij.

Luigjit, me gjith se mundohei me bâ ndigiesen, i eppei me thânë ndo 'j herë : „ Atë Rektori m' urdhnoun me i lécue uratët qi mos të két mundim kryet,

por mue më vjen mâ vshtír me largue mênden prei Zotit se me e mbájtë pá dá ngulë në tê; aq jam mësue sá gjêj pushim e kënaqje tui mêndue per tê". Shkote m' u pjekë shpesh në Shêjtin Sakramênd të lterit, por sá bite në giûj, u çote me të shpejtë mos me i tretë mêndja mbas së Tenzot. Por i madhi Zot i qasei vetë me ngushllime shpírtit e me dritë të vet. Luigji i thote Tenzot: „Largou prei mejet, o Zot, se ndigiesa nuk më lên". Ndigiesë e çuditshme, e qi nuk â ndie kurr!

Në vjeshtë të vjetës 1586, Mjeshtri i tij kje çue në Napull per punë të shëndedës. Atë Gjenerali i tha me marrë me védi tre Novic nder mâ të pámujshmit; nder këta tre kje edhè Luigji.

Dielli kû do të bien, hapë rrezet e veta; njashtû i ndodhi edhè Luigjit. Në Napull i duel me 'j herë nji nám shêjtnijet, sá gjithkush dishrote me ndeshë mbë tê. Sá kû mûjte mundohei me mbájtë mbshehtë se ç shpijet ishte, e kënaqja e tij me ndêjë e me folë me gjind të vogjel.

Si pushoi do dit, të Parët i urdhnuene me ndjekë këndimet, e filloi metafiziken. Vijoi mbasandej Filozofín në Romë, e aq perparim bâni, sá profesorave të tij, mbas gjashtë muejsh ju duk i gatuem e i zoti me bâ nji provë botnisht permbí Filozofín mbarë para të tanë Kolegjës Romane, e para shum njerzve të mëdhaj. Të tanë u çuditne tui pá hollesín e mêndes së kthellë të tij. Perpara se të vîte dita e kësáj provë, i kishte ardhë në mênd Luigjit a ishte mâ mirë me gabue deshtas n' atë provë, me poshtnue védin: sênd qi veç atij mund t' i shkote neper mênd. U këshillue me rrfyesin, e ky nuk e la. Njêni nder atà të dijshem qi muerne pjesë, çeku disí fisnikín e shpís së

Gonzagajvet: Luigji u kuq prei márrjet, e shifei se i kishte ardhë keq fort.

Mbas filozofijet, filloi Teologjín. Auktori qi kishte mâ per zêmrë ishte shë Toma, i vetmi tekst qi mbate nd' odë. E çmote sidomos per shestim, kjarësí e sigurí të mësimit. Ja mbrrîni nji ditë në Kolegjë nji xâs, e s mujt me gjetë nji kopje të *Sumës* të shë Tomës, pse nuk kishte mâ në Kolegjë. U kujtue Luigji, e i lypi lêjen të Parit me i dhanë shoqit kopjen e vet,, e ai me shkue në Bibljotekë e me këndue atje kopjen qi mbahej per të tanë. I Pari ja pranoi; e kështtû Luigjit nuk i mbet nd' odë kurrgjâ pós kryqit, qi s e lëshote doret kurr.

Me 25 Nanduer musheshin dý vjet çse Luigji kishte hî nder Jezuit, m' u lîdhë me të madhin Zot me njjato kushte, qi tui e dá prei shekullit, do t' a bâshin të tijn sá t' ishte gjáll. Ju gatue mâ së mirit asáj ditë me gjith divocjon të nji zêmres të ndezun në dashtní të Tenzot, e qi dishron me ju bâ flî per gjithmonë. Diten e shë Katrinës prá, perpara lterit të Zojës së békueme, ja bâni flî védin Tenzot me kushtin e vorfnís, të pastrís e të ndigiesës. Éra e kësáj therore, mâ e kandshme se e ç do kêmit të zgiedhun, u çue shkul në qiell me gëzue Êjët e Shêjtent e Parrîzitt. Mb' atë kohë muer edhè urdhnit e parë e hîni në rrugë të Meshtarís.

Por Zotynë n' atë dijen e pámbarueme të vet déri këtû ja kishte vû cakun shtegtimit të Luigjit mbi tokë. Zamaku i vûmun prei Zojës së békueme në lulishte të Shoqnís Jezu, shpejt do të çilte, e Êjëllli i qiellës do të zdrypte me e këputë atë lule e mue ja çue së Lumes në Parrîz.

Kreu XVI

Ejëlli pajtues

Kishte dekë tesh vonë ungji i Luigjit Orac Gonzaga qi zotnote Solferinin. Mbas dekes së këtij, Solferini i bite per trashigim Markezit Rodolf, të vllát të Luigjit. Por Oraci ja kishte lânë me testamênd Vinçencit Dukës së Mantovës, qi ishte i pari i shpís së Gonzagaj. Rodolfi s desht me njoftë testamêndin, e çoi ushtarë me zotnue kështjellin; e të tanë pritshin veç kúr po kerset lufta. Kje çue davaja te Perendori, e ai çoi nji perfaqsues me marrë në dorë kështjellin n'êmen të vet, e mbasandej, mbassì e shqyrtoi punen, i dha arrsye Rodolfit. Por Duka i Mantovës s dote me marrë vesht as per Perenduer, as per sá e sá Zotní të mëdhaj qi kishin hî ndermjet. Atëherë Dukesha e Mantovës Eleonora, e ama e Vinçencit, e Markezja e Kastiljonit Marta, e ama e Luigjit, mênduene se kerkush s mujte me e ndreqë ket ngatrresë pós Luigjit; prandej si njêna si tjetra i shkruene Gjeneralit të Jezuitve me çue Luigjin, qi t' a merrte në dorë ket punë. Luigji së parit ngurrote me kthye në vênd të vet, por Rrfyesi i tij i Lumi Bellarmin, e mâ fort urdhni i të Parve e shternguene m' u nisë. I dhane per shoq nji Vllá ndimës fort të mêçem, qi të kishte kujdes per shëndet të Shêjtit, e këtij i thánë me i ndigiue shoqit.

Me 12 Shtatuer 1589 u nisne prei Romet, e mbas do ditsh mbërrîne në Mantovë, e tíll shkoi m' u pjekë mbë Dukeshen Eleonorë; e këjo zojë e shtyeme në

motot, e nieri i Zotit, u gëzue sá s thohet kúr pá Luigjinin, e e muer ngryk me dashtní të madhe. Desht me e e ndalë me védi, por Luigji u ngutte me shkue në Kastiljon me marrë vesht si ishin punët. Nisi perparara nji lajm në Kastiljon me i dittue Rodolfit se

Shë Luigji i thotë lamtumirë shpís së vet
Prei nji pikturës të Martin Koronës Sh. J. në Kolegjë të Sh' Injacit në Manrezë.

ishte tui ardhë; e kŷ gjithkund rrugës shkote tui lajmue ardhjen e Luigjit. Per nji herë u mbushne rrugat me popull; ju ránë kumbonve, e të tanë gjindja, tui e pá, bishin në giûj.

Markezi Rodolf ishte ul' e e pritte rranzë të kështjellit; kû u muerne ngryk, e u falne si dy vllazen të dashtun qi s ishin pá ká dit. Mbasandej u njitne nêlt në kështjell.

Luigji u pré kúr s gjet atŷ nanen e vet. I shkoi sŷni në nji grue të ré, qi dukej si me kênë Zojë shpijet. Markezja rrite në Shë Martin, nji katund atŷ afer; i çuene fjalë, e ne e nesre erdh në Kastiljon, me dy fëmijë të vet të vogjel; por banote në nji palat të gjytetit e jo në kështjel; prandej atje priti djalin.

Të permállshem kje të ndeshunit e tyne. Kúr Luigji hîni mb' anë, e ama nuk i duel para me e marrë ngrykë mb' atë ças, por rá në dy giûjt para tij, bashkoi të dý duert para parzmit e uli kryet në shêj ndérimit. Ndoshta ja ndiete zêmra se sá mâ shpejt njashtû do të bite para lterit të tij.

Luigji ndei do dit në Kastiljon me e marrë vesht mirë çâshtjen. Ndodhë shum herë se nji degamë nisë per nji arrsye, por mandej prei fjalësh të njênës anë e së tjetres, prei shpifjeve, prei mos marrëveshtjet, aq trashen punët sá çâshtja e parë jet puna mâ e vogel. Ashtû kishte ndodhë edhè në çâshtje të Solferinit.

Me e këputë punen mâ shpejt Luigji u nis per Mantovë; e atŷ xûni vênd në Kolegjë të Jezuitve. Dukës i bite me dalë shpesh prei gjytetit, e ishte punë mjeft e vshtírë me gjetë kúr mund t' u piqshin me bisedue ngaeshem. Nji ditë, në fillim të Nandorit Duka i çon fjalë Luigjit me urdhnue te ai. Nji sahat e gjysë ndêjne tui bisedue, e ai Êjëll Pajtues, me fjalë t' ambla e me vênd, me atë fëtyrë të shndritun prei nji dritet hyjnore, ja suell mênden e zêmren Dukës: Solferini i kje dhanë Rodolfit si e lypte e drejta. E kshtû shka s mujtne me xjerrë as Kardinaj, as Perendorë; shka s xuerne lott e dý nanave, e xuer

në pak kohë shêjtnija e nji Rregulltarit. Duka ja tha çiltas gjith kúi se vetem ndéri e shêjtnija e Luigjit e kishin shtye me ju shtrue kësaj punë.

Tui ndêjë në shpí të vet Luigji zbloi nji punë fort me rândsí, e qi mêndja i thote se ishte i derguem me e ndreqë. Do kohë perpara, pá njoftë nierin, Luigji ishte kênë lajmue prei s' amës se i vllai ishte kapë mbas nji vajzet; prandej Luigji, qi mos të ndodhte nji gjâ e pápelqyeshme, kishte folë me Kardinal della Rovere me gjetë kû me e martue të vllán, si e lypte gjeja e tij. Por sá ishin nder këto fjalë, vajza, e ftueme prei Rodolfit, shkoi e nguli në Palat; e këjo kje arrsyeja per të cillen ishte largue Markezja. Prandej Luigji, para se m' u nisë, thirri të vllán, e pá i ngiatë tórtë, i tha se ishte i detyruem o me e xjerrë jashtë vajzen o me vû kunorë me tê. Rodolfi u mundue me bishtnue, lypi kohë, e ne e mbram me dorë në bé i tha se mbas ndo 'j ditet, do të vîte në Milan kû ishte tui shkue Luigji per këndime të Teologjís, e si do, kishte me ndêjë në fjalë të tij.

E njimênd, mbas ndo 'j javet Markezi shkoi te Luigji në Kolegjë të Jezuitve, e i spjegoi punen. I tha se qýsh nji vjetë o nji vjet' e gjysë perpara, kishte vû kunorë tinës me Lenen Aliprandi; nuk i kishte kallxue kerkúi, as s' Amës, pse drote se gjaku i vet do t' i kundershtoshin, mbassì vajza nuk ishte asò shkallet si e lypë gjêja e nji Markezit; e sidomos ungji Alfons, qi dote me i dhanë per grue vajzen e vet të vetmen. Luigji u gëzue prei këtyne fjalëve, por gjithnji i tha të vllát se i duhei me diftue shèshazi kunoren e vûme per mos me lânë shkak murmurimesh e shkandullit; tha se do të këshillohei me ndonji nder Eten mâ të dijshem; e, si do me

kênë puna, ai e mbate në xhep besen e dhanun se Rodolfi do të rrite në fjalë të tij.

Mbas pak dish Rodolfi i çoi nji nieri në Milan, me marrë vesht si e kishte dá Luigji çâshtjen e tij. Ky, i forcuem prei së gjegjes të gjith atynve qi kishte pvetë, i shkroi nji letrë të vllát, të fórtë e plot me zéll per dobí të shpírtit të tij. I diftoi se perfundimi i çâshtjes s mund t' ishte tjetrë veç shka i kishte pasë thanë të mbramen herë: njerzit mâ të dijshem, e nder ta, njai vetë me të cillin Rodolfi ishte këshillue në Milan, kanë thanë se tjera masë nuk i kishin mbetë. Të mêndote per bé qi i kishte bâ; të ja mbate besen se ashtû do të ngushllote nji vllá qi e kishte dashtë gjithmonë me gjith zêmrë, e qi edhè tesh së mbramit, me ju bâ krah n' atë nevojë qi kishte pasë, muer gjith atë rrugë e në pikë të dimnit do të rrite në Lombardí, me dam të këndimeve të veta; nji vllá i cilli dishrote me i ardhë rasa qi t' epte edhè jeten e vet per shelbim të shpirtit të tij.

Per ndryshei s do t' a mbate mâ per vllá; pse as ndéra as shpirti nuk ja nepte, per dashtní të mishit e të gjakut me durue nji të fyeme të Tenzot. Do të pritte edhè 12 dit; n' u ndreqte puna mbrênda këtyne ditve, ai do të kthete i kënaqun në Romë; josè do t' i kputte punët si i kishte diftue Famullitarit të Kastiljonit, e do t' a lëshote në dorë të Tenzot, i cilli sá âsht i mëshírshem me pritë e me falë, aq âsht i rrebtë me dhanë ndeshkimin e vet. " Prandej mos e lên pá bâ detyren tande " — janë fjalët e tija — „ mos e lên, e prep mos e lên, e këqyr se po t' a tham trí herë, pse pernjimênd ké m' u pêndue. "

Rodolfi si muer ket letrë ngau turr e vrep në Milan te Luigji; ju lut me i dhanë kohë, pse dote me shkue në Gjermanie me folë me Perendorin per

ket martesë perpara se me e leçitë. Por Luigji nguli mbë atë vêndim, si atŷ me fjalë, si në nji letrë qi i shkroi mbrapa. Ne e mbram Rodolfi u shtrue; e Luigji nuk pritoi me shkue në Kastiljon me i ndimue n' atë rasë. Ju diftue kunora e vûme Markezes,

Rodolf Gonzaga, Markezi i Kastiljonit,
Vllau i Shë Luigjit.

gjinís e popullit mbarë; e të gjith e xûnë besë tui e ndie prei gojës së nji Êjëllit, e gjith familja u mlodh mbë nji gostë me thanë: pastë ardhë me fat të bardhë.

Më ket rasë Markezja ju lut Luigjit me i bâ nji predk popullit. Prei lterit të nji kishës së vocerr Luigji foli permbi Kûngim shêjt, tui diftue dashtnín e madhe qi i lumi Jezu Krisht ká per né; e aq të xéta kjenë fjalët e tija sá të tanë populli u perma-

llue, e priften e freten ndêjne gjith naten tui rrfye. Ne e nesre Markezja, Rodolfi me të shoqen e të tanë populli u kûnguene me të madhe perkushtí.

Me 18 Marc 1590 Luigji kthei në Milan me vijue këndimet e Teologjís. Mb' atë kohë të shkurtë qi i rá me ndêjë në Milan, kjé pasqyrë shêjtnijet per gjithkênd. Per me ushtrue pervûjtnín, kishte marrë me mbájtë paster muret e Kolegjës; e e kryete ket zyre me nji kujdes të páshoq. E kishin vû oroe se kúr gjindei në të hîme të Kolegjës ndo 'j Senator, o ndo 'j nieri i madh, atëherë delte Luigji me nji shîsë të lidhun maje nji brénës së giatë me hjekë marimangat e m' u mbájtë nji nieri per asgjâ prei atyne Zotníve. Aq sá ata të Kolegjës, kúr shifshin Luigjin me shîsë në dorë, mêndoshin se ká ardhë ndo 'j zotní i madh.

Kreu XVII

Ljëlli ngushllues

Në Romë kje pritë prei të Parve e prej shokve me shênd e me gazmênd. Rektori i Kolegjës ja kishte lypë Atë Gjeneralit per dobí të shpírtit të gjith asáj djelmní qi mësohei atŷ. E të gjith u kujtuene se shêjtnija e tij shndritte per ditë e mâ teper. Në Milan kishte pasë prei së Tenzot lajmin se ditt e tija ishin tui mbarue, e' t' i bâhej gádi dekës e shpejt. Luigji, u gëzue sá s thohet. Ndiqte këndimet pse të Parët i kishin urdhnue me krye të katerten vjetë të Teologjís; por dishiri i tij ishte me

këndue libra qi flitshin permbí dashtní të madhit Zot, e permbí vepra t' asáj dashtní qi do të ndezin zêmrat e gjith të kështênve.

E ishte kênë thanë prei të madhit Zot qi ky Êjëll dashtnijet të hîte në Lumní të Parrizit neper derë të madhe të dashtnís. Vjet të këqija kishin ardhë asò bote per Italí e per Romë. Mjella qi shkoi pá gjâ në vjetë 1590, suell nji zí buket të madhe; e, si ndodhte atë herë, me zí erdh edhè murtaja, qi tui u hapë per ditë mâ fort, bâni rrênimin në vjetë 1591. Selija shêjte u mundue me ju gjetë popullit të shkretnuem me lëmozhë e me gjith farë ndimash. Shoqnija e Jezus kje nji ndim' e fortë per zbatimin e drejtimeve të Selís Shêjte.

Jezuitt e kanë trashigim prei temeluesit të tyne nji dhimë e nji kujdes per të ligj, qi s t' a merr mêndja. Shêjti Sh' Injac kishte zakon me thanë se mos me pasë gjâ tjetrë, ishte gádi me coptue kelshêjtat mâ të kushtueshem per ndimë të ligjve. Ai vetë Gjeneral, i xânun me nji mijë punë, çohei naten me vrojtë të ligjt; e ai vetë ju nepte baret në kohë të caktueme. E të bijt e tij ndoqne perherë gjurmët e nji babës kaq të madhnueshem.

Dáshin lëmozhë gjithkúi qi vîte në derë. Treqind skamnorë kjenë perbûjtë e ushqye në Kolegjë të Romës, e aq në Shpí të shën Andreut. Afer Shpís profese, në palat Petroni, u çil nji Spital per të murtajuemit prei Gjeneralit Atë Acquaviva, e ai vetë e drejtote; Eten e Vllazen ndimsa, si nji nieri i vetun, u çuene me ju bâ krah fëqîjve të vet: delshin e kerkoshin neper shpija e neper rruga të ligatuemit, i vêshin në krah e i çoshin në Spital kû s kurseshin ndim' e barne; shum nder ta diqne prei lëngatet e nji kje edhè Luigji.

Kishe pá shum herë Luigjin n' atë rasë me dúq në krah tui lypë neper Romë per skamnorë e per të ligj. I shkroi nanës së vet e i lypi këmisha, pelhurë e petka; e mbassì pat prei sáj nji lëmozhë të madhe, ju fal ndérës me gjith zêmrë. Ndieu edhè se gjindei në Romë Gjon de Medici, qi kishte pasë shoq në fëminí, e i duel para me i lypë lëmozhë, e princi nuk u kursye e i dha nji lëmozhë të madhe fort.

Por nuk i mbastote kaq Luigjit; dishrote me ju sherbye të ligjve nder Spitale, atŷ kû të ligjët, pshtjellue, të thuesh, shoq mbë shoq, kan mâ nevojë per ndimë e ngushllim. Së parit nuk i kje pranue lutja; por nuk u dá, e ne e mbram pat fatin me ju bâ shoq vllazneve të vet. Nji Jezuit qi e pat ndjekë per s' afrit, Atë Nikollë Fabrini njishtû shkruen per tê: „ Me e pasë pá Luigjin në Spital, t' ishte dukë si me kênë në shpí të vet. Të shtîte trishtim me pá gjith atà të shkretë të ligj tu 'u sjellë neper Spital si të marrun mêç, gádi lakuriq, masandej me rá per tokë per nji herë atŷ këtû si të dekun. E atëherë këta Vllazen të békuem, e para të gjithve Luigji, me ngâ e me i çue prei toket, me i zhdeshë, me i shî, me ju lá kambët, me ju ndreqë shtretent, me ju dhanë me hangrë, me ju mësue sêndet e fés, e me ju shtî në zêmrë durimin. Vêhei oroe se Luigji zgidhte per védi mâ të ndŷetit, mâ të veltit e atà qi kishin mâ nevojë. Ishte pun' e dijtun se këta të ndeshun, pá kurr farë rojet, veç si e shtŷte dashtnija, do t' i njitte lëngaten edhè atij. Mâ i pari u smue nji shoq, Tiberio Bondi, qi Luigji e dote fort; mbas pak ditsh dha shpírtin e diq si nji shêjt. E atëherë u ndie Luigji tui thanë „ O Vllá fatbardhë, sá kishe dishrue me dekë une në vênd të tij! "

Të Parët páne se pika e djelmve mbaruene në sherbim të Spitalit. Tui drashtë fort edhè per Luigjin, s e lane me shkue mâ. Por Luigji s prâte tui ju lutë; e atà, mos me ja prishë zêmren, e çuene në Spital të Ngushllimit, kû rráll se qillote ndo 'j i murtajuem. Mbas pak ditsh lëngata ju njit edhè atij. Me 3 në Marc, ju desht me rá, e nuk u çue mâ prei asáj të shtrueme; por shpírti i tij ndiete nji ngushllim qi s'â gojë me kallxue.

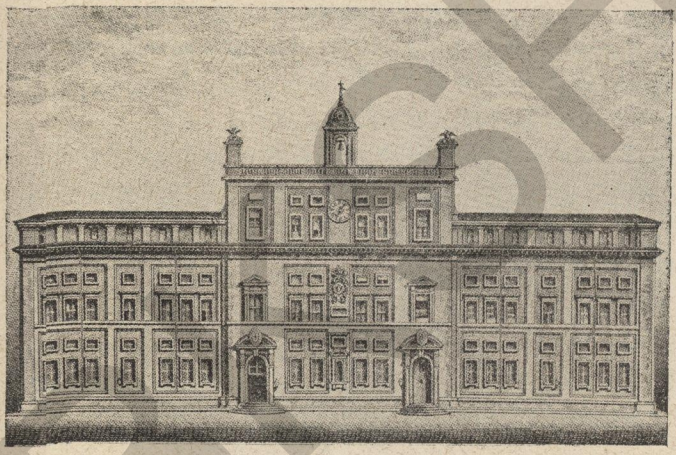

Kolegja romake e Shoqnís së Jezus,
kû Shë Luigji maroi filozofín (1587) e bâni 4 vjet teologjí.

Lajmi i Tenzot, qi aq çiltas kishte ndie në zêmrë të vet atje në Milan, ishte tui u vertetue. I hîni friga se gjith ai shênd qi provote në zêmrë, mos t' ishte nji gjâ e tepertë; e prandej pveti rrfyesin e vet të Lumin Bellarmin, a ishte faj me dishrue deken per me shkue me gëzue të madhin Zot; e ai e siguroi se ishte nji pun' e mirë fortë. Në pak dit ethet e lëngatës së thátë e çuene në grykë të vorrit,

Muer Sakramêndet e mbrame me perkushtín e qetsín e nji Ejëllit, mbë sá të gjith atà qi u gjetne pranë, s mund të pritshin lotë. Ishte atŷ edhè Atë Provinçjali, e Shêjti ju lut me e vû per tokë, me dhanë shpírtin ashtû; por ai nuk ja pranoi, e Luigji ju shtrue ndigiesës.

Të tanë pritshin se kúr po nep shpírtin; kúr qe se vala e dergjës filloi me rá. Kishte vojtë zâni në Kastiljon se Luigji kishte dekë, e nanë shkreta i bâni salikime të madhnueshme; por kúr u muer vesht se Luigji ishte gjallë, aq kje shêndi i të gjithve, por sidomos i Rodolfit, sá prei gazmêndit të madh hoq prei fytit nji kolanë arit qi kishte, e coptoi e jau dau atyne qi u gjetne prânë.

I madhi Zot desht me e lanë në ket tokë edhè dy muej tjerë qi t' ishte shembull virtytesh edhè në të ligë ai qi kishte kênë pasqyra e gjith virtyteve per të shëndoshtë.

Kreu XVIII

I shkruen per të mramen herë nanës së vet

Sá u hap zâni neper Romë se Luigji ishte i lig, shkrehi nji shumicë gjind me ardhë me e pá. Gjind të mëdhaj, Kardinaj e Ipeshkvîj dishroshin m'u falë të mramen herë me tê, e me ju porositë uratve të tija.

Mâ të parët kjenë Kardinali della Ròvere e Kardinali Scipion Gonzaga, gjak e gjiní me tê. Bi-

seda e Shêjtit me ta ishte permbí lumnín e asáj jetë, e fjala e tij siellte nji ngushllim të páshoq në zêmrë të tyne; aq sá kúr Atë Rektori ju tha qi mos të merrshin merzín me ardhë pse kishte per të ju çue per ditë lajmet per shëndet të Luigjit, i pergjegjne se s mund të vîshin pa ardhë pse s doshin me bjerrë nji rasë dobijet per shpírt të vet.

Afer odës kû ishte Luigji gjindei i lig edhè Atë Lodovik Corbinelli, prej Firencet, nieri i shtŷm në mot, e qi kishte pasë nji dashtní shêjte me tê. Ky tuj pá në védi se e liga shkote tui ju randue, i tha nji ditë kujdestarit të ligjve se ja dote zêmra fort me e pasë sá grima nd' odë të vet Luigjin, qi s mund të qindrote në kambë; e mbate per nji shêjt.

Kujdestari desht me ja ngushllue zêmren plakut; veshi Luigjin e e çoi ngryk te i ligu qi ishte tui dhanë shpírtin.

I madh kje shêndi, e se i cilli i epte zêmrë shoqishojt me pasë durim, e me ju shtrue vullndesës së Tenzot. Kúr plaku siellet kah Luigji e i thotë: „O vllá Luigj, une po des e s kam me të pá mâ; m' a bân nji ndérë, m' a nep bekimin t'and. " Luigjit i erdh e pá pritun këjo lutje e u çudit; mbasandej i tha se i perkitte atij, plak e meshtár, me dhanë békimin. Por ai ju vû aq fort sá Luigji çoj doren e bâni kryq në báll të vet e tha me zâ të nêlt: „Zotynë na bekoftë të dy; " — e tui qitë ujë të békuem védit e atij, tha: „I madhi Zot shpraztë hiret e veta permbí tý. "

Pak mbrapa, nji nadje Luigji i tha kujdestarit se kishte pá nd' ândrrë trí herë Atë Corbinellin, e se të mbramen herë i kishte thanë se e pritte në Parrîz. „Pá dyshim âsht atjè, tha Luigji; ká mbërrî ". E njimend, plaku meshtár, kishte dekë shi atë natë me 31 Mâj.

Disá u mundoshin me ja mbushë mênden Luigjit qi t' i lutei Tenzot me i dhanë shëndet; por Luigji të gjithve ju thote: „ Oh! âsht mâ mirë me dekë "; tui thanë këto fjalë nji dritë dashtnijet shndritte në fëtyrë të tij.

Na kanë mbetë dý letra fort të bukra qi Luigji i shkroi nanës së vet në ket lëngatë. Do grimca së letres së dytë, qi âsht mâ e giata e mâ e dashtuna, kanë me na dishmue zêmren e dashtun të Luigjit.

ZOJA NAN' E ÊME,

Letra e Juej më gjet gjáll në ket krahinë së dekunish, por jam tui shkue me levdue të madhin Zot per gjithmonë në dhé të gjallvet. Pata kujtue se déri tesh do t' a kishe kalue ket shteg, por tuga e etheve mêjti. Qysh së Shelbuemit, prei ballgamit qi m' u mblodh në zêmrë, u shtue, tui më nisë kadal kadál kah i madhi Zot, në gjí të cillit shpresoj se kam me pushue pá tram' e per gjithmonë. Mos ja bâni keq Tenzot me kjá si të dekun nji qi â gjáll para tij. S ká me kênë të giatë të dámit t' onë; atjè nêlt kena m' u pá e me gëzue të bashkuem me Shelbuesin t' onë pá u dá kurr. Të ja kushtojmë Tenzot deshtas e pá pritesë gjân e vet, e aq mâ fort sá mâ per zêmrë e kena; tui e dijtë mirë se çka bân Zoti âsht puna mâ e mirë. Po Ju tham këto fjalë pse dishroj qi Ju e të tanë familja t' a merrni si nji dhuntí të nisunit t' êm; e me békim amtuer të Juej të më perciellni e të më ndimoni me kalue ket pellg e me mbërrî në breg t' uzdajës s' ême. Këjo letrë e êmja të jét nji farë dishmijet të dashtnís e të nderimit qi, porsi djal' i Juej, kam per Jú.

Po mbaroj tui Ju lypë per së rí bekimin t' Uej.

Prei Romet me 10 Qershuer 1591

Bír i Juej në Krishtin fort i ndigiueshem
Luigj Gonzaga

Kreu XIX

Dora dora me Zjëll të Rojës

Ditt e mbrame Luigjit i shkuene gjithmonë nder uratë; kúr bisedote nuk flitte per tjetrë veç se per të madhin Zot e per sênde qi i perkasin Zotit.

Disá herë i thote Vllaut ndimës me ja avitë petkun; e veshte, e kadal kadál shkote te nji mbase kû kishte kryqin,e merrte ngrykë, e puthte tui derdhë lot prej dashtnijet; ashtû bâte me fugure të Zojës së békueme e të Shêjtenvet qi kishte nd' odë.

Vllau i tha nji herë: „Nuk âsht nevoja m' u çue ti vetë, se kryqin e fuguret po ti avis une te shtrati.“ E Shêjti i pergjegji: „Vllá, këto janë udhtimet e mija.“

Diten kúr ishte vetun me derë mbyllë, u çote e bite në giûj me thanë uratë në nji shtypkë ndermjet të shtratit e të murit; e kúr ndiete ndo 'j krismë hîte me 'j herë në të shtrueme. Kujdestari ne e parë s ja kishte vû sŷnin; por mandej i erdh nji dyshim; e prigioi, e e xû ashtû nder giûj; e s e la m' u çue mâ. Pveti nji ditë rrfyesin e vet, të Lumin Bellarmin, a ja thote mêndja se nji shpírt mund të hîte në Parrîz pá kalue neper Burgatuer. E ai dijetár i madh i pergjegji: „Po, e nji nder atà ká me kênë shpírti i yt.“ Prei këtyne fjalve zêmra e Luigjit u mbush me gazmênd. Si shkoi rrfyesi, e kapi nji tugë dashtnijet të jashtëzakonshme per të madhin Zot, e pau lumnín e Parrîzit. Ndêj gjith naten i tretun n' atë vegim; e ju dukte si me pasë kênë nji ças i vetun.

N' atë vegim kje lajmue se do të diste të teten ditë mbas Korpit të Krishtit.

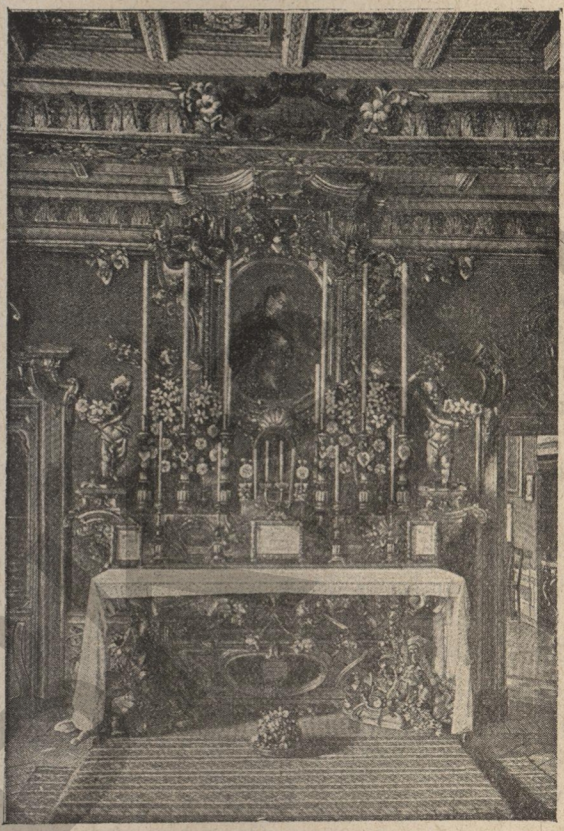

Oda e Shë Luigjit në Kolegjë romake, ndrrue e bâ kapelë; në ket odë Shêjti ndêj dý vjet.

E liga' shkote tui u randue pá prâ, e prandej kujdestari i shëndetsís i tha se do të diste shpejt. Sá ndieu këto fjalë, Luigji të tanë shênd i tha Vllaut ndimës: „A e di ç lajm të mirë kam marrë? Do të

des mbrênda tetë ditve: më ndimò, o Vllá, me thanë *Te Deum.*" E e thane të dy bashkë me divocjon të madh. Pak mbrapa hîni nji Meshtár e Luigji i tha: „O Atë, po shkoj me të madh gazmênd." U hap zâni se shêjti kishte thanë se do të diste mbrenda tetë ditsh; e gjithkush dishrote me e pershëndetë, e e me e gjetë vetun, me ju porositë mbë nji mënyrë të posáçme. E ai rrite e i ndigiote të tanë me të madhe dashtëní, e të gjithve ju epte fjalen se do të ju bâte at ndérë. Erdh e teta ditë mas Korpit të Krishtit, qi n' atë vjetë ra me 21 të Qershorit. Nadje nji sherbtuer të ligjsh i tha: „Vllá Luigj, qe se jena alá gjall e jo dekun si thoshe ti." Por shêjti persriti prep shka dishte pasë thanë perpara. Nji Meshtár i tha: „Luigj, po mbaron Tetsha, e mue më duket se jé mâ mirë." E shêjti me buzë në gaz i tha: „O Atë, dita e soçme nuk ka kalue edhè." Gjith paraditja i shkoi tui i thanë uratë. Në mjesditë lypi Kûngimin shêjt, por sherbtorët nuk i veshin vesh pse nuk e kishte giasen se po des: e mbasandej, thoshin, s mundet m' u marrë dý herë mbë nji të ligë. E Luigji me të mirë ju pergjegji: „Voji shêjt, jo, por Kûngimi po." Kúr ja mbërrini Atë Ministri, e me buzë në gaz i tha: „A e di Luigj, se Shêjti Atë Papë të ká çue békimin e vet, e ndjesen e plotë?" Luigji tui ndie se i kishte rá në mênd per tê Shêjtit Atë Papë, u kuq e mbloi fëtyren me shëplakë të duerve. Lypi prep Kûngimin shêjt, e ja prûni Atë Rektori vetë. Kúr i hîni nd' odë i Lumi Jezu Krisht, fëtyra e tij shndriti mbë nji mënyrë të çuditshme prei divocjonit të madh e prei dashtnijet, aq sá ata qi u gjetne nd' odë s mund të ndalshin lott. Mbasandej i dha védit e desht me marrë ngryk gjith shokët qi ishin pranë, e se i cilli,

tui u pershndetë të mbramen herë me tê, s mund të pritte lott, e s mund të dahei prei si.

Pak mbrapa hîni Atë Provincjali e i tha: „E mâ, Vllá Luigj, shka po bâjmë?“ E shêjti i pergjegji: „Po shkojmë, Atë.“ — „E kû?“ — „Në Parrîz.“ — „Si në Parrîzë?“ — „Po, mos më ndalshin mkatet e mija, shpresoj se kam me shkue, me ndimë të Zotit.“

Atë Cepari shkruen: „Afer tetsh, une i rrishe te kryet, e i kishte shtî doren nen krye me ja lecue mûndin tui këqyrë kryqin qi kishte në parzem. Tui ndêjë ashtû, Luigji çon doren e bân se po bjek nji kësulë pelhuret qi kishte në krye; une ja vëndoj prep. Por qe se ai prep do me e hjekë. Atëherë i tham: „Vllá Luigj, lêne se mundet me të bâ keq éra.“ Por ai, tui shênjue Kryqin pergjegji: „Jezu Krishti kúr diq, nuk kishte gjâ më krye.“ Naten të tanë doshin me ndêjë me e ruejtë; por të Parve nuk ja mêrrte mêndja se po des, tui kênë se flitte aq mirë, e prandej i çuen nder oda të veta me fjetë. Vetun dy Meshtarë e i Lumi Bellarmin i ndêjne te shtrati: e mbassì i porositi shpírtin, edhè Bellarmini shkoi nd'odë të vet. Mênden e kishte të kthiellë, e sjellun pá prâ kah i madhi Zot; e prei buzësh qi luete, shifei se rrite tui thanë uratë, e puthte me divocjon të madh kryqin qi i avitshin te buzët. Kúr u pá se s mûjte me luejtë mâ, i dhanë në dorë qírin e ndezun, e ai e shterngoi në shêj se dote me dekë në fé shêjte. Mandej, tui u munduc me shqyptue të shugurueshim êmnin *Jezus*, pak para mjesnatet, dha shpírtin e diq.

Kishte 23 vjet, tre muej e njimbëdhetë dit.

Shpírti i tij ju vû mbrapa Ejëllit Rojës së vet, e dy dora dora fluturuene në qiell, te kâmbët e fronit të Lumit Jezu Krisht e të Zojës së bekueme, qi

ai aq fort i pat dashtë gjith jeten e vet, per gjith ditë, per gjith ças.

Nji nder arrsyena qi e shtŷene Luigjin me hî në Shoqní të Jezus, kje shpresa se nji ditë do t' a çoshin nder dhéna të lérgta me predikue fén e Krishtit. E diq i rí, diq në prak të Meshtarís. Por edhè pse s mujt me predikue per së gjállit me fjalë gojet, tesh treqind e gjashtëdhetë vjet, predikon prej njenit skâj të dheut e mbë tjetrin drita e shêjtnís së tij, shêmbujt e virtyteve gjith nduersh qi na la, mrekullinat qi bâni pá prâ. E predku i tij ká me kûmbue perherë mâ i fuqishem, deri sá të lulzojnë mbi tokë feja e Jezu Krishtit: déri sá rrasa e vorrit të mblojn njerzín mbarë.

Kreu XX

Ndérime të perbindshme mas deket

Si rá kûmbona e nádjes m' u çue, të tanë shpija u lëshuene te oda e tij. Ju thote zêmra se po e gjejnë dekun, si pernjimênd e gjetne. Ulun në dy giûjt, kjáshin me lot per faqe rrezikun qi kishin pasë me bjerrë nji vllá aq të dashtun. Këpucët, këmishat, lidhcat e këpucvet, pêndët me se shkruete, të gjitha u zhdukne mbë nji vetimë : ja kishin marrë shokët per rrelike.

Korpi i tij kje shtî mbë nji arkivol e çue në Kapelë. Mbas pak sahatsh, ja behne do djelm qi e kishin njoftë, e ju avitne pá fé friget arkivolit, kúrsè të dekunt tjerë ju shtîshin mnéren ; e Luigjit jo veç

ju avitne me divocjon, por e merrshin ngryk e puthshin tui e thirrë pá prâ Shêjt, Shêjt.

Shkuene ditt shum e nder shpija e nder kolegja s flitei per tjetrë veç per Luigjin; por shum herë permallimi e váji ja pritte fjalen në gojë. Në mbrámje

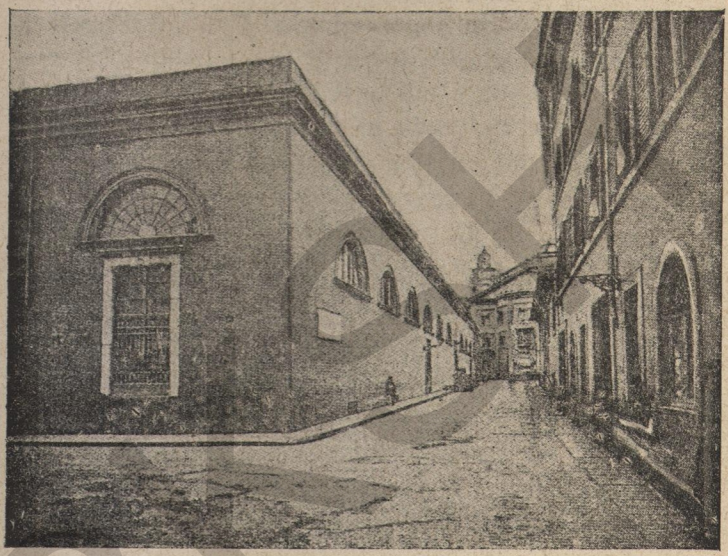

Spitali i Shêjtes Martë të Ngushllimit në Romë,
kû Shë Luigji u sherbej të murtajuemve
e muer lëngaten qi e myti.

u çue arkivoli në nji odë të madhe kû u mblodhne shum Eten e Vllazen me i këndue uficet; e atŷ ndodhi nji sênd i rí, qi të tanë nimsa e meshtarë i puthne doren Luigjit kúr se nuk ishte zakoni me ja puthë veç se meshtarve.

Mbassì e çuene në kishë, populli mbarë u lëshue mbë tê; u desht me largue popullin e me myllë dyert e kishës pse i kishin pasë pré flokët, thojt, majet

e gishtave, e gjysen e gishtit të vogel të dorës së djathtë. „Edhè pak (thonë procesit e Romës) e divocjoni i popullit kje tui e bâ grimca grimca.“

Jashtë zakonit të Jezuitve, trupi i békuem i tij kje shtî në arkë drunit, e vorrue në kishë së Nuncjatës të Kolegjes së Romës.

Sá kje gjáll, Luigji nuk pat bâ as nji mrekullí, por jeta e tij e vgjinikueme e pendestare kje aq e jashtëzakonshme, sá pak vjet mbrapa Shêjti Kongregacjon i Ritve tha se mujte m' u shêjtnue pá kurrfarë mrekullijet, si Shêjti shën Gjon Pagzuesi.

Kardinal Corsini s pat frigë me thanë: „Kaq të mëdhá kjene hiret qi Zotynë shprazi në shpírt të tij, sá me kalue mrekullín e të njállunit të ndo 'j të dekunit.“

Shêjti Atë Papë Klementi i XI thote se Selija Shêjte dote, jo me e shêjtnue, por me e dishmue se e kishte shêjtnue ç perpara Kisha e Tenzot.

Shêjtja shë Mrië Madalenë de' Pazzi, dhetë vjet mbrapa, kje ngrehë në shpírt në qiel, e atje pau lumnín e Luigjit në Parrîz. Kaq e madhe ishte lumnija e tij, sá këjo shêjtneshë shkote tuj thanë gjithkúi: „Une po tham se Luigji âsht nji shêjt i madh. Nuk e kishe xânë besë, pá m' a ḍiftue Jezu Krishti. Kisha e Tenzot ká shêjten shum, qi kujtoj se s e kanë lumnín e Luigjit. Oh! kish t' i sielleshe botës mbarë me i thanë gjithkúi se Luigji, i birj i Injacit, âsht nji shêjt i madh.“

Kreu XXI

Dritë lumnijet

Me Luigjin i madhi Zot kishte dashtë me vû para sŷsh kohës së tij nji shemull të rí, çudín e nji princit qi s e ngrehë lakmija e shekullit, nuk e rrên dishiri i sundimit, nuk ja mêrr mêtë xhixhillimi i nji kunorës princnore. Pau madhnín e shpís së vet; madhnín e sqimen e shpijavet princnore e rregjnore të Mantovës, të Firences, të Milanit e të Madridit. Pau e duel gadhnjyes. Me nji krení shêjte, kapi kunoren e shpís së vet, e e flakroi lerg, si nji zhel mâ të keqin.

Mas njizet e trí vjetsh, nji kunorë tjetrë i shndritë bállin. Nuk âsht mâ nji kunorë e brizhdë, sot për nesrë; âsht nji kunorë qi ká per gur të paçmuem hyjt e qiellës, nji kunorë qi s soset kurr.

Mbas dekës së Luigjit, nuk vanoi i madhi Zot me ju dishmue popujve madhnín e tij me mrekullína të pá njehuna. Të paren mrekullí qi bâni shêjti, ja bâni nanës së vet qi aq fort pat dashtë. Afer vjetës 1593, kjo Zoj' e pershpírtshme u smue aq rândë sá me vojtë në grykë të vorrit. Nji mjerim shpijak, i i perftuem prei të birit Rodolfit, ja randoi të ligen edhè mâ fort. Kishte marrë Vojimin shêjt, e gjith shpija e kishin rrethue tui pritë se kúr po nep shpírtin; kúr ajò shef me sŷ çilë, të lumnueshem e të shndritshem si nji hŷll, Luigjin e vet. Aq i madh kje ngushllimi qi provoi zêmra e sáj n' atë ças sá shperthei në váj. Déri atëherë s kishte dérdhë nji

lot, aq i ishte bâ zêmra gúr prei trishtimit. Jo veç e shndoshi, por e siguroi edhè se punët e shpís do të sielleshin mbarë, si ndodhi pernjimênd neper urtí të djalit të vogel, Franos. Markezja u çue pernjiherë: ishte shndoshë mâ së mirit.

Kishin kalue trembëdhetë vjet prei dekës së shêjtit, e në Romë i vîshin shêjtit Atë Papë prei gjith anave të botës, lutje të perzêmerta me e lumnue Luigjin. Kardinaj, Ipeshkvîj, të Parë Rregulltarsh, Krajla, Princa, meshtarë, shekullarë, gjithfarë gjindsh, s prâshin tui e lutë Veqilin e të Lumit Jezu Krisht, me gazmue zêmrat e tyne, per dobí të kështênimit. Të gjithve ju prîte Princi Frano, Markezi i Kastiljonit, i vllai i Luigjit. E erdh dita, e lutjet e kështênimit mbarë u ndigiuene: Shêjti Atë Papë Páli i V, në mâ të madhen Kishë të Kështênimit, me nji madhní sjelljesh qi kerkund mbî tokë s t' a shef sŷni, e tha të Lum Luigjin, e rá në giûj me ju lutë.

Në nji tjeter vênd ndodhte diçka të perbindshem qi s kishte ndodhë kurr në rasë të kurrnji shêjtit. Në kishë të Kastiljonit, sŷt e gjith popullit të mbledhun me ndérue fuguren e shêjtit të vet, ishin sjellë kah nji zojë veshun zí qi me krye ulët në shêj ndérimit, e me lot per faqe, kishte xânë nji vênd të posáçem: ishte nana e Luigjit, Zoja Martë, Markezja e Kastiljonit. Shifte mâ të paren meshë të madhe qi thohei në ndérë të djalit të vet.

Mas asáj dite kaluene mâ se njiqind vjet: se i cilli gjytet i kështênimit, e gádi se i cilli katund, i kishin rá para fugures së Luigjit me lypë ndérna e hire; e shêjti i kishte gazmue, si e provoshin dhuntínat e vjerruna rreth e rreth fugurës së tij, e të lterit të tij. E prep Kardinaj, Ipeshkîj, Perendorë,

Krajla, popuj e kómbe mbarë i ishin sjellë Shêjtit Atë Papë me e vû Luigjin në rênd të Shêjtenve. Hire të panjehuna, mrekullina mâ të çuditshme forcoshin lutjen e botës katolike. E Benedikti i XIII pranoi lutjen.

Shë Luigji tui bartë të murtajuemit.

Me 31 Dhetuer të vjetës 1726, në Romë, në mâ të madhen Bazilikë të botës, Nëkamsi i Jezu Krishtit mbí tokë vûni mbi krye të Lumit Luigj Gonzagës e të vllaut të tij në Rregull, Stanislav Kostkës, kunoren e Shêjtnís; e nji vjetë para e kishte êmnue Pajtuer të djelmenís shkollore.

E sivjet i madhueshmi Shêjti Atë Papë Pio i XI, tui dashtë me xé popujt mbarë me ndérue Shë Luigjin në ket rasë të dyqindvjetve të kaluem mbas Shêjtnímit të tij, e êmnoi Prois të pergjithtë të moshës së ré.

Kreu XXII

Zâni i Shêjtit Atë Papë

Shêjti Atë Papë Pio XI, tùi e dijtë mirëfillit se sá i fuqíshem âsht shêmbulli i Shêjtit shë Luigj me xé zêmrat e të ríve, qi janë uzdaja mâ e madhe e Kishës Shêjte, me rregullue jeten e vet në hír të Tenzot, e në ndigiesë t' urdhnimeve të Lumit Jezu Krisht, shum heresh porositi kështênimin me marrë pjesë në krêmtime të dytës qindvjetore prei shêjtnimit të tij. E ne e mbram i shkroi nji Letrë Apostolike të ndértit Atë Gjeneralit të Shoqnís Jezu; në të cillen, si thotë ai vetë, e xên se flet me të tanë moshen e ré të botës mbarë. E na ket letrë, gadi të tanë si âsht, po e perkthejmë e po e botojmë këtû.

Papa ju flet të rívet të vet

Na hjek zêmra me sjellë mênden e biseden t' onë gjith të ríve bijvet t' onë, qi në kater anët e botës shfaqin uzdajen e Mbretnís së Jezu Krishtit. Mbassì të rítë, sikursè nder rreziqe të kësáj jetë do t' i siellen këtij Projsit të pushtueshem, ashtû edhè do t' a ndjekin si shêmbullin e gjith virtyteve. Pse ne e rmoshim me mênd, si duhet, jeten e tij, kanë me pá

çiltas cilla âsht rruga e plotsimit të shêjtnís, ç mjete do të perdorin m' u kapë, e ç dobína të cmueshme kanë me xjerrë, në shkoshin mbas gjurmvet të Luigjit. E pádyshim ne e vrojshin Gonzagen n' at driten e fjeshtë të vet, si âsht pernjimênd, e jo si e pershkruejnë, tui e perçudnue, anmiqt e Kishës, o edhè disá shkrimtarë të pákrypë, si s kanë me gjetë në tê nji shêmbull të pá shoq të njatyne virtyteve qi do të stolisin moshen e ré, edhè mbas shêmujsh të tashem, qi kanë lulzue në Kishë të Tenzot?

Pse shë Luigji diq i rí

I madhi Zot, mb' atë dijen e pámbarueme të vet, desht qi Luigji të diste i rí: lule e páçilme edhè mirë; kúr stolinat e mêndes e të zêmres së tij, kúr ai vullëndet, ajo urtí e páshoqe, e gádi me thanë, hyjnore, e bashkë me këta zélli i pátregueshem per lulzim të fés e të dobís së shpírtenvet, nepshin mâ të madhen uzdajë se nji ditë do të mbledhshin pêmët mâ të çmueshme të nji apostullimit të perzêmertë. Me këtê Madhnija e Tenzot desht qi të rítë, prei këtij shêjtit të rí, mocës së vet, qi do t' i terhiqte mâ létas me i pergiá, të xêshin detyren mâ kryesore të moshës së vet; domethanë: me ju gatue si lypet jetës së vet, e m' u plotsue me virtyte të kështêna. E pernjimênd, të gjith atà qi nuk kanë me védi pajen e virtyteve të permbrêndshme, qi shkelxejnë në Luigjin, nuk munden me kênë të zott me luftue kundra rreziqeve e kundershtimeve gjithnduersh të kësáj jetë, e të zott me ushtrue apostullimin e vertetë; por kanë me kênë si nji troke qi bje, o si nji tejë, qi tingllon; pá mujtë me vjeftë kurrgjâ, por vetem me damtue punen, të cillës donë me i dalë zot; si ká ndodhë shum herë në kohna tjera. I riu ká prei na-

tyret hovin per sênde qi shifen, ngutsín per veprime; e shë Luigji me shêmbull të vet ju shtje të rívet nder mênd se para se me mêndue per tjerë, para se m' u dhanë mbas veprimit katolik, do të plotsojnë védin me virtyte të permbrêndshme, e n' ushtrimin e mirërritjes së kështênë.

Shkahi i mirërritjes së kështênë

Me shêmbull të vet Luigji ju difton të rívet se kêna e mirërritjes së kështênë ká per temel frŷmen e fés së gjállë, t' asajë fé qi e vetmja shndritë n' errsinë të kësáj botë, e na zblon rândsín e jetës s' onë mbí tokë. Shë Luigji ja kishte caktue védit mos m' u rregullue me mësime të shekullit, por me temelue jeten e vet n' arrsyena „të pasosme"; të njatyne arrsyenavet qi na mëson féja e të Lumit Jezu Krisht, e qi ai s prâte tuj i rmue giat' e giatë per gjith ditë, por sidomos në vetmí t' Ushtrimeve shpírtnore. N' at vetmí u mblídhte jo veç kúr pat hî nder Jezuit, e mbas rregullet do t' a bâte per gjith vjetë, por edhè shekullár, e mâ i rí. E pernjimênd âsht nevojë e domosdoshme qi të rítë, mbas shêmbullit të Luigjit, të ja mbushin mênden védit se jeta e nierit mbí tokë nuk do të çohet aq poshtë sá m' u tallë tui kerkue kënaqjen e tytë të miravet të kësáj jetë, e shfrimet e shiseve t' ona, si rrêhet shum herë mosha e ré, por me e mbájtë gjithmonë para sŷsh se këjo jetë s' â tjetrë veç se nji zyrë me të cillen, tui i sherbye vetem Jezu Krishtit, hitasim me mbërrî n' atdhén e amshueshem, qi âsht lumnija e Parrîzit.

E ket kuptim të dréjtë të jetës s' onë, të rítë kanë me e rranjosë në mênde të vet në kjoftë se, mbas shêmbullit të Luigjit, tui lânë per do kohë mêndimin e punve të shekullit, ndryhen per ndo 'j ditë

nder Ushtrime shpírtnore, qi aq fuqí kanë me sjellë mbarë zêmrat kthejça e ndigiuese të rívet, si e dishmon prova e sá shekujve.

Deka e Sh' Luigjit

Prej nji pikturës qi per urdhun të L. Kard. Bellarminit kje bâ (1618) per odë kû Shêjti diq.

I paster si nji Êjëll

Luigji, si thamë perpara, i shndritun prei dritës së Vertetave të pásosme, prêmtoi me bâ ç mos, me shkue nji jetë të vgjinikueme; e e mbájti aq të pátundshem prêmtimin e vet, sá prei vocrrís e déri sá dha shpírtin, nuk u perlye kurr me mkat mortár; e aq rojë pat me mbájtë të páperlyeme pastrín shêjte, sá gjith shokët e thirrshin êjëll — me atë êmen qi kështênimi mbarë shekull mbas shekullit nuk ja dau kurr; e i Lumi Robert Bellarmini, qi kje drejtuesi

i shpírtit të tij, kujtote se ishte i forcuem në hír të Tenzot. E aq e madhe kje plotsija e këtij virtytit në të, sá per nji hír të jashtëzakonshem të Tenzot, nuk provoi kurr në vetvédi atà epshe, qi mjerisht na tokon né shpesh me kundershtue në ket natyrë t' onë të ráme prei drejtsís së parë.

Kujdesi, urata e trimnija në të perbuzunit të shekullit

Por edhè pse nuk e tundoi kurr mishi e gjaku, me gjith këtê, si djalë fisnik qi ishte, nuk kje krejt i lír prei ngucjet t' idhnimit e prei gicilimit të lavdit; epshe natyret qi Luigji, jo veç ju bâni báll me nji vullëndet të pátundshem, por edhè i shtroi plotsisht nen sundim t' arrsyes. E mbassì e njifte mirë ligshtín e fuqís njerzore, e sidomos mbassì nuk i xête besë vetvédit, u mundue me fitue ndimen e hirit të Tenzot, tui u lutë dit' e natë per sá e sá sahat rresht; e tui ndermjetsue para mëshírës së Tenzot ndimen e Zojës së békueme, me nji perkushtí, qi dáte në shêj permbí gjith tjerë. Mbë nji mënyrë të posáçme, tui e dijtë mirë se në shêjtin Sakramênd të lterit gjindet kroni e urojma e gjith jetës shpírtnore, kishte zakon me marrë Kûngimin shêjt sá herë mujte mb'atë kohë, me xjerrë prei andej fuqí perherë mâ të madhe. Por mbassì híri i Tenzot lypë edhè perkrahjen t' onë, shêjti, m' u mbájtë gjithmonë aq i páfaj, me divocjon të madh të shêjtit Sakramênd e të Zojës së békueme bashkoi nji cen' aq të madhe me ju shmangë shekullit, e me zotnue shiset e trupit të vet, sá e shuma e njerzve binden kúr ju shkon mêndja, por s mumd t' a mbërrîjnë. E njimênd âsht nji gjâ e mrekullueshme e mos me e xânë besë, si Luigji mjedis asáj prishje e mbrapshtí dokesh, nuk ja dalë êjëvet

të qiellës per pastrí shêjte; mjedis avullimit të shfrimeve të mbrapshta, ky shêjt i rí shkelxen per mohim shêjt, e per nji jetë pêndestare; mjedis dishrimeve aq të hapta të madhnís, Luigji i perbuzi aq fort, sá me hjekë dorë me gjith zêmrë prei princësís qi i bite per trashigim, e lypi me hî në nji Urdhun, kû me kusht të veçantë ju mbyllet shtegu edhè dinjiteteve kishtare; ne e mbram mjedis nji bindsije të pákore per gjytetnín greke e rromake, Luigji kje aq i dhanun mbas sêndeve të pershpírtshme, sá, per dhuntí të posaçme të Tenzot, e per kujdes të páshoq të vetin, e shkote jeten i ngulun mênd e zêmrë në të madhin Zot, pá e shkoqë kurgjâ prei si. Këjo âsht nji nalcinë shêjtnijet e jashtëzakonshme, kû, mundena me thanë se s mund të kapen as njerzt e regjun nder virtyte; por gjithnji vijnë me ju çilë sŷt të rívet me pá sá kujdes e roje do të kénë në daçin me e ruejtë të páprishme stolín mâ të çmueshme të moshës së vet: vgjinikín e ndéren e dokeve të veta. E dijmë se disá nder ata qi epen mbas mirërritjes së moshës së ré, të trêmun prei rrênimit qi mprapshtija e dokeve shkon tui bâ nder të rí, me dam të shpirtenvet, lodhen tui trillue mënyra të réja mirërritje. Por na kishim me dasht qi këto të kujtoheshin se kurrnji dobí s kanë me i sjellë njerzís, në laçin mbas doret njatò mjete, qi, të xjerruna prei kronit t' urtís së kështênë, e të provueme prej shekujve, Luigji i gjet në vetvédi të dobíshme te jet: nji fé e gjállë, t' ikunit prei leqeve të shekullit, ndalimi e frêni i mêndes e i zêmres, nji divocjon veprues per të madhin Zot e per Zojen e békueme, e t' ushqyemit e shpírtit, sá mâ shpesh, me Kûngim shêjt.

I pervûjt' e i ndigiueshem

Të rítë, n' i ngulshin sŷt si duhet, në Luigjin si në nji pasqyrë pastrijet e shêjtnijet, kanë me xânë jo veç me ju ndalue frênin epsheve të mishit e të gjakut, por edhè kanë me i pshtue rrezikut qi sá herë i gjên, me bjerrë vetvédin prej dishirit të tepertë të lirís, prei krenís së mêndes e prei pávarsís të vullëndetit; të mësuem si janë me fjalë të nji farë dijes qi perbuzë mësimet e Krishtit e të Kishës. Luigji perkundra, tui e dijtë védin trashigimtár të nji princësís, ju shtrue me bindje të plotë atyne qi pat per mjeshtra nder këndime e në pershpírtní, e mâ vonë, si u bâ rregulltár i Shoqnís Jezu, ju shtrue më nji mënyrë aq të plotë urdhnit e këshílleve të Parvet, sá mos m' u shmangë as nder sênde mâ të vogla qi lypte rregulla. Gjithkush e kupton se këjo sjellje e Luigjit âsht nji qortim i rrebtë per atà të rí, qi tui gjikue mirsín e nji sêndit prei dukjes së perjashtme, e tui mos dashtë kurrfarë pêngimit prei tjerve, bâjnë n' asgjâ mësimet e pleqve. Prandei të gjith njatà qi donë me luftue nen flamur të Jezu Krishtit, do t' a mbájnë pá fé dyshimit, se në kjoftë qi i shmangen ndigiesës, në vênd të gadhnjimit kanë me pasë të thyeme të dhunshme; tui kênë se natyra vetë, prei rregullimit të Tenzot, e lypë qi të rítë mos të munden me pasë ndo 'j prodhim të vertetë as kah mêndja e zêmra, as kah drejtimi i sjelljes së vet mbas frŷmës së kështênimit, veç se nen mësim të tjetrë kúi. E në kjoftë se lypet ndokund ndigiesë, fort mâ e madhe lypet në çashtje të veprimit e t' apostullimit; se njimênd këto zyre qi i Lumi Jezu Krisht ja ká lânë në dorë Kishës shêjte, nuk mund t' ushtrohen me dobí veç kúr të

kryhen me ndigiesë të vullëndetshme ndaj atà qi *Shpirti Shêjt ká vû me sundue Kishen e Tenzot.*

Lteri permbí vorr të Sh' Luigjit qi e ká kisha e Shë Injacit në Romë.

Si dikûr në Parrîz të tokës djalli i mallkuem, tui rrêjtë të parët t' onë me xhixhillim të do prem-

timeve të mëdhá, e qi mos me u xânë besë, i bâni m' u çue kundra Tenzot, ashtû në ket kohen t' onë, neper shkak të lirís prish' e rrênon sá e sá të rí qi i kanë mbushë trûtë me nji krení të tytë, kúr se madhnija e tyne âsht me ju shtrue auktoriteteve të ligjshme. Perkundra, Luigji aq i çmuem per urtí të páshoqe prei të vetve, qi kishin vû mbë tê të tanë uzdajen per kúr të sundote markezín, e prei shokve rregulltarë, qi shifshin në tê, mbë nji kohë per t' ardhshme, Gjeneralin e Urdhnit, ai vetem e bâte n' asgjâ vetvédin, e ju shtrote me nji ndigiesë të pervûjtë, por edhè të ndérshme, gjith atyne, qi i amshueshmi Zot e Rregj i tij i kishte vû per të parë.

Pasqyra e moshës së ré

Prei nji jete kaq shêjte e kaq të shndritun prei dritës së mësimeve të fés, Luigji mblodh pêmët mâ të kândshme e mâ të çmueshme: në tê stolínat e e naty-ës e të hírit të Tenzot shkoshin krahas aq bukur, sá me perftue shêmbullin mâ të plotë të moshës së ré. E pernjimênd: a nuk âsht e vertetë se ai si per hollësí mêndje, si per gjikim të pjekun, si per fisnikí e fuqí të ndiesínave, si per sjellje t' amblë e të kândshme na shfaqet si nji shêmbull mâ i plotë?

Hollësín e zotsín e mêndes së tij të pá terratisun prei niegullavet qi çohen prei epshevet të mbrapshta, i dhanun si ishte mbas kujtimit të vertetavet të pásosme, e mas veprimit të drejtë, e dishmojnë e këndimet e tija të kryeme tek s ká mâ mirë, e provët botnore në filozofí, me lavd e pelqim të gjith atyne qi ishin pranë, e ne e mbram shkrimet qi na la, sidomos letrat, jo aq të shuma, prei

jetës së shkurtë qi pat, na çudisin tui pá me sá urtí i kuptote e i peshote punët.

Per gjikim të drejtë e urtí të pjekun dishmojnë çiltas provët qi dha nder çâshtje mâ të ngatrrueme e të vshtíra qi i la në dorë i jati, e Luigji i shkatrroi e i ndreqi me urtí të madhe; e nder tjera, nji provë fort e vshtírë, kúr, mbas dekës së t' et, paitoi të vllán e vet me Duken e Mantovës, tui zhdukë krejt pusína e idhnime. Per sjellje të tij t' amblë e të kândshme, dishmojnë nji gojet lavdet e mëdhá qi i epshin të gjith atà qi patne të shkuem me tê, shokë, gjytetas, sherbtorë, princa, e sidomos në Shoqní të Jezu të Parë e vllazen, qi kishin per tê nji bindsí te jet. E dijmë edhè sá i patundshem ishte prei natyret e i fórt me mbájtë prêmtimet e veta.

Qýsh në fëmíní, i njomi trashigimtár i Markezit të Kastiljonit kishte ngulë m' u bâ shêjt; e këtij vêndimit qi aq trimnisht muer dikúr, nuk ju shmang mâ kurr. Aq sá vrapi i tij në rrugë të shêjtnís, sá ju çil mêndja e déri në mbarim të jetës, as s mejti, as s lakoi kurr. A gjindet prá shêmbull mâ i mbarë m' u mbájtë para sŷsh, sidomos prei moshës së ré? E njimênd mosha e ré ká nevojë me e bëgatë mênden e zêmren me nji arsim të shëndoshtë e të qindrueshem, por do të két edhè nji gjikim të shëndoshtë, të kthiellte, të peshuem, me gjikue e me çmue njerz e sênde, pá u shmangë as prei hartimeve të kota, as prei furís s' epsheve të mbrapshta, as prei thanave e thaçave të shekullit; do të shndrisin per zêmrë të bardhë e të kândshme, per me mbájtë e me perhapë mâ fort pagjen e dashtnín nder shpija, e në shoqní njerzore, per qindresë vullëndetit, qi me drejtue védin e shokët kah e mbara.

Apostullim shêmbullit e veprimit.

Në Luigjin gjêjmë edhè nji cen'e nji hití të bindshme me i vjeftë shokve, qi âsht nji dorë apostullimit qi mâ fort terhjek zêmrat e moshës së ré. Edhè pse per Luigjin puna mâ e parë ishte me ndêjë gjithmonë i bashkuem mênd e zêmrë me të madhin Zot,

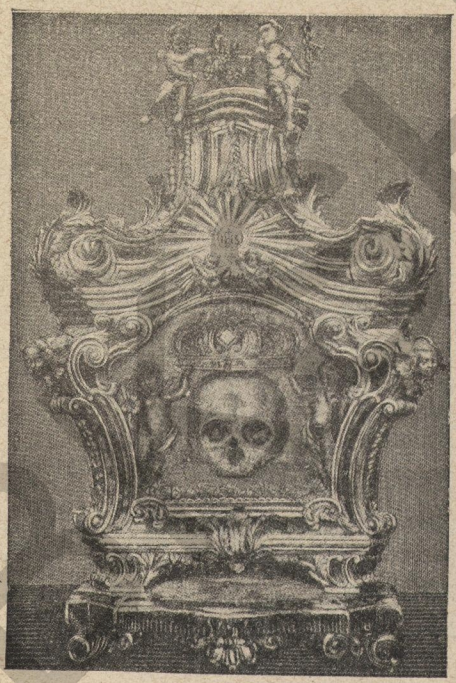

Relikuari me krŷe të Shë Luigjit
qi e ká kisha e Shêjtit në Kastiljon.

sá muid të thohet se jeta e tij ishte „mbshehun me Krishtn në Tenzonë," gjithnji prei zêmres së tij, çatëhe ë shkepeshin shkëndija zjermijet apostolike, qi diftoshin, mbë nji farë mënyret, flaken qi do të ço-

hei dikúr. Prandej qýsh fëmijë, e shofim tui ngrehë prei Zotit me shêmbull të vet e me kuvêndime shêjte të gjith atà qi i rrishin afer; e mâ vonë, tui u rritë me vjet, e shofim tui dishrue punët mâ të nêltat e mâ të vshtírat per shelbim të shpírtenvet, me shkue nji ditë me predikue fén e Krishtit nder féshtrêmët e nder të páfé.

Njishtû Roma e soditi me bindje Luigjin, xâs të Kolegjës Romake, tui kerkue rrugat e gjytetit, déri në skuta mâ të mbshehta, me ju mësue fëmíve e skamnorve temelet e Fés shêjte; ajò kje dishmore e asáj dashtnís kreshnike qi në valë mâ të madhe të murtajës, e shtyni me ju sherbye të lingatuemve, kû do t' i njitei dergja, qi mbas pak muejsh, do t' a çote në vorr, pá mbushë edhè 24 vjet.

Anì mâ njikëto janë sêndet ku do t' ushtrohet veprimi i gjith atyne të ríve qi donë me ndjekë shêmbullin e Luigjit, do me thanë: me i pergiá e me shkue mbas gjurmave të tija: dobija e bisedave të mira, dishiri per Misjone shêjte, mësimi i të vertetave të Fés, e veprat e mëshrírshme gjithnduersh. S kishte m' u lypë tjetrë veç njikaq prei moshës së ré katolike, per m' u persritë Apostullimi i Luigjit, mbas nevojeve të soçme; njai Apostullim, qi, jo veç se s ká mbarue me dekë të tij, por qi vijon prei qiellet edhè mâ i dobíshem.

Luigji Projsi i të tanë moshës së ré katolike

Prandej Na, prei atij kujdesit të perzêmertë, qi mâ fort se kushdotjetrë kena per mirërritjen e pshtimin e të rívet, sidomos në ket kohen t' onë plot me rreziqe per ta, e per evarí të mirave qi kena pasë, e per me xjerrë dhuntina perherë mâ të mëdhá prei Luigjit, tui shkue mbas gjurmve të Parve t' onë, si-

domos të Benediktit XIII e të Leonit XIII, persrisim botnisht, e në kjoftë nevoja, me pushtedë apostolike t' onë, êmnojmë Shêjtin shë Luigj Gonzagen Projsë të shêjtnueshem të tanë moshës së ré katolike. E tui e vû nen rojë e projtje të Luigjit ket pinjuell mâ të zgiedhun të shoqnís katolike, qi të prodhojn, e të bâhet perhërë mâ i lulzueshem, e shêmbull në diftimin e çilët të fés katolike, e në pastrí të dokeve, e qortojmë me gjith zêmrë, e me dashtní të nji babës e ftojmë me mbájtë gjithmonë para sŷsh Luigjin per shêmbull, e mos me prâ kurr tui e ndérue, e tui ju lutë, edhè me atò ushtrime të divoçme, si janë gjashtë të dielet e tija, qi nji prov' e giatë na i ka diftue fort të dobíshme.

Nji Lidhje Shêjte

Fort na ká kënaqë mêndimi qi pat Komiteti i kremtimeve qindvjetore nen drejtim të zgjuet të Kardinalit Veqilit t' onë, me ju shtî në vesh të rívet, qi, tui u mbledhë perpara per ndo 'j kohë në kujtime shpírtit, të lidhin nji besë me shkue nji jetë kështênisht të paster e të pánjollë; e ket besë me e vû në letrë, tui e nenshkrue me dorë të vet, e tui e forcue gádi me bé, gjith i cilli në nji pustull të vet; e këto pustulla mandej, të mbledhuna sbashkut, e të lidhuna në nji blé, kanë m' u prú prei Perfaqsuesvet të djelmnís të tanë botës katolike, e mbassì të pelqehen prei Papës, kanë m' u vû në tempull Ludovisjan, kû pushojnë eshtnat e Luigjit, si pêng dashtnijet, e si Permêndës. S kishte mujtë m' u mêndue nji gjâ mâ e vjeftshme per zêmer fisnike të moshës së ré; e prandej kremtimet e kësáj festës qindvjetore, qi ká per shëllim të pertrîmit e moshës së ré të tanë botës, pernjimênd s kanë me dalë të pá frytshme.

Të tanë misët e familjes së madhe të moshës së ré katolike qi të vînë në ket të Neltin Gjytet n' atë kohen e caktueme, si thamë, per kremtime, kanë me kênë të pritun prei Nesh e prej Nesh të qellun me gjith zêmrë, si dorëzanë sêndesh pernjimênd të mëdhá e të dobishme; e kena me i percjellë me mênd e me zêmrë te Vorri i Luigjit, me urime qi t' onët t' a provojnë perherë mâ të gradshme e mâ të dobíshme projtjen e nji Pajtorit kaq të madh.

BKSH

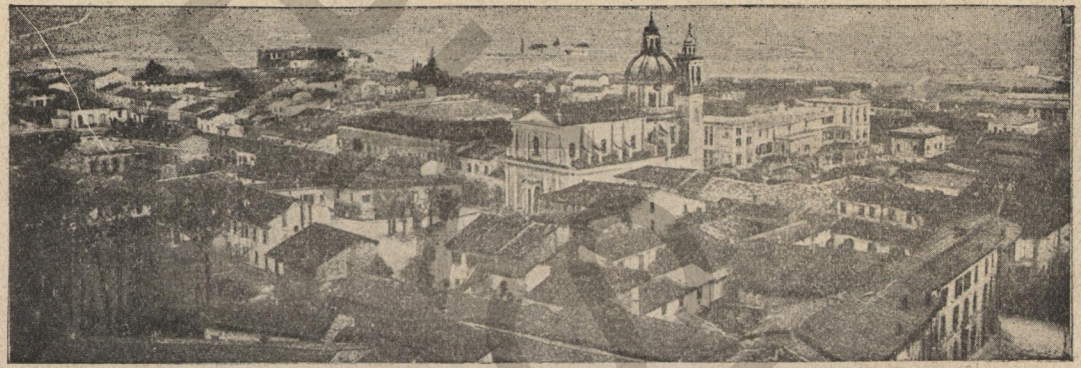

Kastiljoni i soçem e kisha e Shë Luigjit.

BKSH

DIFTOJSI

Kreu I.	Nji hyll qi s prendon kurr	Faqe	5
« II.	Foshnja	«	8
« III.	Kushti i parë	«	11
« IV.	Shujta e Êjëve	«	14
« V.	Pshton per mrekullí	«	17
« VI.	Në mâ të madhin kryegjytet . . .	«	20
« VII.	Të thirrunit e Tenzot	«	24
« VIII.	Kundershtime e luftë.	«	27
« IX.	Sovajakat e djallit.	«	30
« X.	Lot e gjak	«	33
« XI.	Provët e mbrame	«	36
« XII.	Volët e nji zêmres.	«	40
« XIII.	Gadhnjimi	«	42
« XIV.	Plangu i dishruem.	«	46
« XV.	Lule shêjtnijet	«	49
« XVI.	Êjëll pajtues.	«	54
« XVII.	Êjëll ngushllues.	«	60
« XVIII.	I shkruen per të mramen herë nanës së vet.	«	64
« XIX.	Dora dora me Êjëll të Rojës . . .	«	67
« XX.	Ndérime të perbindshme mas deket .	«	71
« XXI.	Dritë lumnijet	«	74
« XXII.	Zâni i Shêjtit Atë Papë	«	77

Imprimatur

Scodrae, 9 jan. 1927

✣ Lazarus Archiepp.

BKSH

BKSH

BKSH

BKSH

Nder mâ të parët bâmirsa t' onë âsht per t' u njehë Fort i Nderti Zotní Don Ndré Mjedja, i cilli, pa u kursye aspak, rroku penden e artë të veten, e me kujdes e me dashtní të madhe e shkroj ket Jetë të Sh' Luigjit: me ket shkrim per bukurí n' a ka qitë dhantí të çmueshme tejèt.

Na, tuj e njoftë mirëfillit vleren e kësajë veper, e tuj e dijtë se sa bukur perkon me dishír e me qellim qi pat Shêjti Atë Papë tuj i dhânë shkas këtyne festave dyqindvjetore të Shêjtit Sh' Luigj, me 'i herë ja nisme m' e shtypë, n' uzdajë se kishin per të dalë bâmirsa, qi t' i hiqshin shpenzimet e nevojshme per botim të sajë.

E sot — i kjoshim falë Zotit e Shêjtit qi dona me nderue! — kena në dorë jo vetem sa m' e botue, por edhè me ja bâ dhantí secillit nder bâmirsa e të gjith djelmoçave qi marrin pjesë nder këto festa.

Nuk këqyrim as nuk presim tjeter veç se me pá tuj u ndezë nder zêmra të djelmoçave, me lexim të kësajë jetë, dishirin me i pergiá Shêjtit me virtyte të tija, e sidomos me njat virtyt qi të na bâjnë me thânë per ta: « Quam pulchra est casta generatio, cum claritate » — Sa bukurí e sa lumní të rrethon o Masë e Ré, kúr ké pastrí!

Shkoder, me 12 Kallndver 1927.

Komiteti i Sh' Luigjit